

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЛII год. од изласка
XXIX год. непрекидног излажења

Нови Сад, фебруар, 1980.
Број 2

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Мр Војин Мишић

Кривично дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља по раније важећем Кривичном законик у и по сада важећем Кривичном закону САПВ

Радомир Јоцић

Кривично дело давање лажног исказа

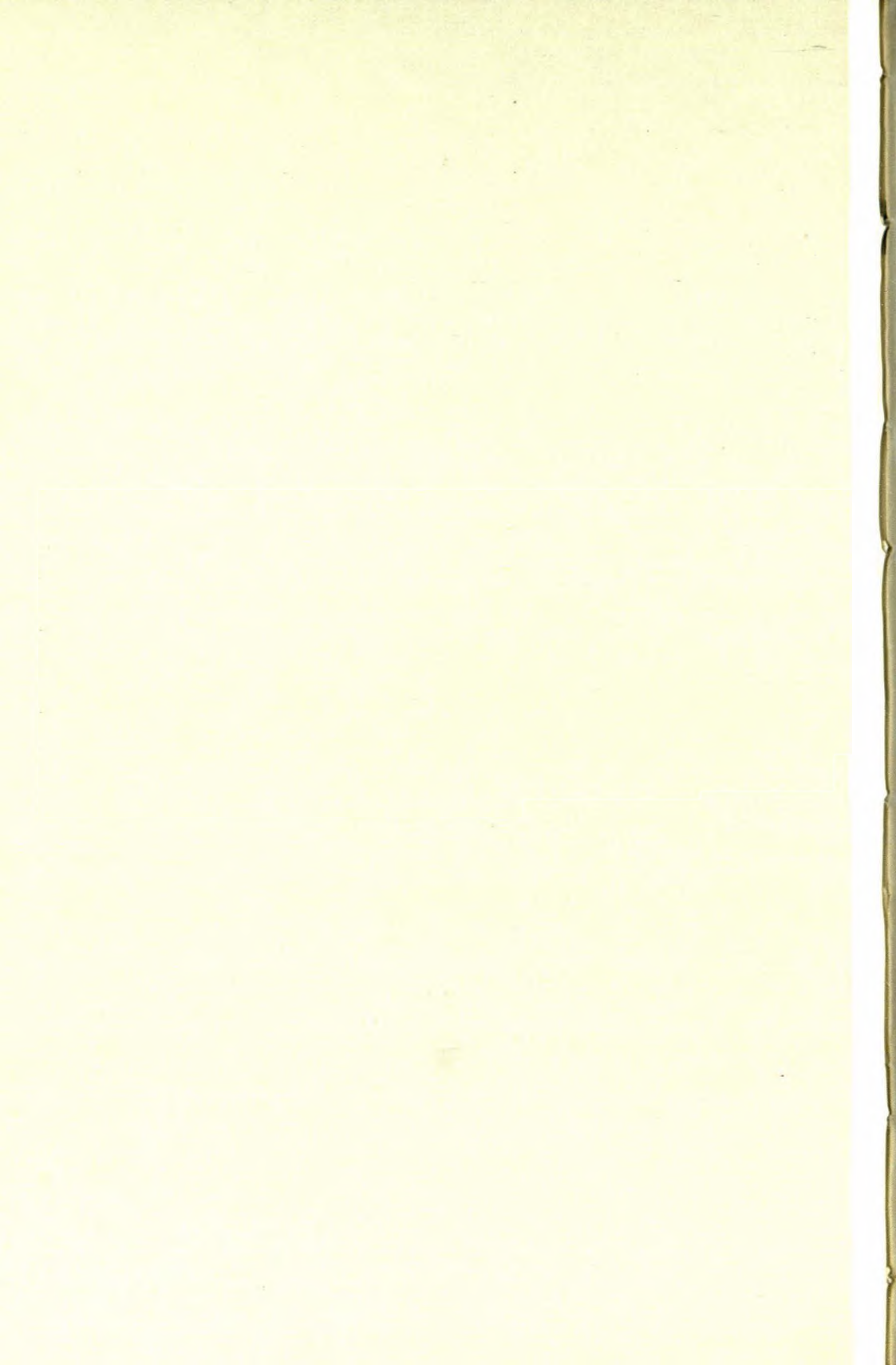
ПРАВНА ПРАКСА

Светозар Добросављев

Из судства

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

LII год. од изласка
XXIX год. непрекидног излажења

Нови Сад, фебруар, 1980.
Број 2

Ч Л А Н Ц И И Р А С П Р А В Е

Мр Војин Мишић

стручни сарадник Врховног суда Војводине

КРИВИЧНО ДЕЛО ЗЛОУПОТРЕБЕ СЛУЖБЕНОГ ПОЛОЖАЈА ИЛИ ОВЛАШЋЕЊА ИЗ КОРИСТОЉУБЉА ПО РАНИЈЕ ВАЖЕЋЕМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ И ПО САДА ВАЖЕЋЕМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНУ САПВ

I. УВОД

Раније, и сада важеће кривично законодавство САПВ познају кривично дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља, са том разликом што је то дело у КЗ-у било предвиђено у засебном чл. 314а КЗ, док је у Покрајинском кривичном законодавству оно предвиђено у чл. 202. КЗ САПВ као посебан облик кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења. Поред тога се и законске дефиниције кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља из наведених кривичних закона разликују између себе, услед чега је потребно утврдити да ли се ради о употреби две различите апаратуре правних појмова са истим или различитим значењем. Исти се проблем појављује код одређивања значења појмова службено лице и одговорно лице, јер су ови правни појмови различито дефинисани у бившем КЗ и у сада важећем КЗ САПВ. Уочене разлике је потребно испитати да би се могла утврдити њихова природа, а зависно од тога, који је од ова два кривична закона, и у којим случајевима је блажи за кривца, а то ће рећи, да ли су и када су испуњени услови за примену чл. 4. КЗ СФРЈ.

II. ОБЈЕКАТ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

У раније важећем Кривичном закону и у сада важећем Кривичном закону САПВ кривично дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља законски је сврстано у групу кривичних дела против службене дужности.¹ Поставља се питање да ли је у наведеним законима извршена правилна класификација овог кривичног дела, или се ово кривично дело може на други начин класифицирати, и како? У овом циљу је потребно утврдити шта код овог кривичног дела представља: граматички,² нападни³ и заштитни⁴ објекат.

ГраMATички објекат је имовина, због тога што се радња овог кривичног дела предузима на имовини која представља скуп субјективних грађанских права имовинског карактера која припадају једном, или заједнички одређеном скупу правних субјеката.⁵

Нападни објекат је субјекат, односно, скуп субјеката, којима припада имовина која представља граматички објекат, јер је радња дела управљена против оног правног субјекта из чије се имовине прибавља противправна имовинска корист.

Заштитни објекат је друштвена својина и лична својина, јер се противправна имовинска корист може прибавити присвајањем средстава која се налазе и у једној и другој својини, услед чега се наведеним кривичним делом штите наведени својински односи.

Из овога произилази да је кривично дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља погрешно законски разврстано у групу кривичних дела против службене дужности, јер је његово право место међу кривичним делима против друштвене имовине и имовине у својини грађана.

III. КРИВАЦ

Код кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља појам кривца обухвата опште елементе и услове инкриминације⁶ који представљају лична својства кривца: као одговорног или као службеног лица.

¹ Бивши КЗ Глава XXIV: Кривична дела против службене дужности, КЗ САПВ Глава XX: Кривична дела против службене дужности.

² Живановић стр. 1: „ГраMATички објекат су... они предмети на којима се радња извршује...”

³ Срзентић-Стајић стр. 134: „Нападни објекат је онај против кога је радња (кривичног дела — допуна писца) управљена...”, исто и Живановић стр 110.

⁴ Живановић стр. 108: „Објекат кривичних дела су добра или интереси”. „Добро је... предмет од извесне вредности тј. интереса...”

⁵ Винзер I: стр. 140.

⁶ Живановић стр. 308: „Услови инкриминације су околности објективне или објективно личне природе, за кажњивост потребне, које стоје ван противправног дела... у казненом закону предвиђеног и ван обима виности, а мора да се урачунају саучеснику”.

1. Услови инкриминације

Како постоје разлике у дефиницијама службеног, односно одговорног лица, у одредбама КЗ (чл. 99. ст. 1. односно ст. 3) и у одредбама КЗ САПВ (чл. 27. ст. 1. односно ст. 4), то је потребно извршити компаративну анализу тих правних појмова, да би се утврдило да ли између елемената тих појмова постоје разлике у смислу, или се ради о коришћењу две различите апаратуре појмова са истим смислом.

а. Службено лице

У одредбама чл. 99. ст. 1. тач. а и б КЗ, и у одредбама чл. 27. ст. 1. тач. а и б КЗ САПВ дате су дефиниције службеног лица⁷. Суштина ових дефиниција је у томе да оне одређују појам службеног лица као лица које у оквиру делокруга неког органа друштвено-политичке заједнице обавља послове који представљају вршење неке функције те заједнице, дакле: службене послове, односно службену дужност или службену функцију. Према врсти функције коју органи друштвено-политичке заједнице врше то могу бити: законодавни органи (скупштина и њени политичко извршни органи), управни органи и органи правосуђа. Лица која обављају послове наведених органа могу те послове да врше за то што су: изабрана, или именована, да у оквиру одређеног органа врше одређене групе послова, или што су у оквиру тих органа удружила свој рад, па обављање одређених послова из делокруга неког органа представља вршење радне дужности из удруженог рада. Из овога даље следи, да се према напред изнетим критеријумима мора на основу прописа о организацији органа друштвено-политичке заједнице утврдити да ли одређени кривац има статус службеног лица, услед чега напред наведене одредбе имају бланкетни карактер.⁸

Под службеним лицем се на основу чл. 99. ст. 1. тач. в односно чл. 27. ст. 1. тач. г КЗ САПВ сматра: „Лице које врши одређене службене дужности на основу овлашћења предвиђених законом или другим прописима донесеним на основу закона”. Ове одредбе дају најшири појам службеног лица, јер захтевају само два услова, и то: законско овлашћење, или овла-

⁷ Чл. 99. ст. 1. КЗ: Службено лице у смислу овога законика може бити: а) лице које у државним органима врши службене послове; б) изабрано лице у представничким телима или именовано лице у политичко-извршним и другим органима представничких тела. Чл. 27. ст. 1. КЗ САПВ: Службено лице је: а) лице које у органу друштвено-политичке заједнице или другом државном органу врши службене дужности или извршава службену функцију; б) изабрано лице у органу друштвено-политичке заједнице.

⁸ Живановић стр. 261: „Могуће је, да су у првом делу потпуног казненог закона претпоставке казне само у главним потезима обележене, а да је подробније одређивање истих остављено другом кривичном или ванкривичном закону... Овакви казнени закони су тзв. бланкетни казнени закони.”

шћење из неког прописа донетог на основу закона, и да је садржина тих овлашћења обављање одређених послова који представљају вршење неке функције друштвено-политичке заједнице. Из овог даље произилази, да је суштина појма службеног лица обављање одређених послова који представљају вршење неке функције друштвено-политичке заједнице, и овлашћења за обављање тих послова, које се може заснивати, како на напред изнетим основима (избор, наименовање и удруживање рада), тако и на неким другим основима, који нису таксативно одређени у наведеним кривичним законима.

У тач. в ст. 1. чл. 27. КЗ САПВ предвиђено је да се службеним лицем сматра: „овлашћено лице организације удруженог рада или другог друштвеног правног лица коме је законом или одлуком скупштине општине донесеном на основу закона, поверено вршење јавних овлашћења, а које врши у оквиру ових овлашћења одређене дужности...”. Потребно је истаћи, да се одредба ове садржине налази у оквиру одредбе чл. 99. став 1. тач. в КЗ, услед чега је ова одредба КЗ напред интерпретирана у оквиру њеног аналогног значења са значењем одредбе чл. 27. ст. 1. тач. г КЗ САПВ, док ће овде бити та иста одредба КЗ интерпретирана у оквиру њеног аналогног значења са одредбом из тач. в ст. 1. чл. 27. КЗ САПВ. У садашњем нашем правном поретку постоје као субјекти права организације удруженог рада, односно друштвена правна лица, којима је поверено вршење јавних овлашћења, а то ће рећи, вршење неке функције друштвено-политичке заједнице (чл. 113. Устава СФРЈ) најчешће управне, коју не врше органи те заједнице, на пример: самоуправне интересне заједнице, и сл. Стилизација тачке в ст. 1. чл. 27. КЗ САПВ није потпуно прецизна услед чега би се из ње могло закључити да је овлашћеном лицу поверено вршење јавних овлашћења, и да оно у оквиру тих овлашћења врши одређене дужности. Овакво тумачење се не би могло прихватити, јер се у нашој управно правној пракси сматра да јавна овлашћења могу припадати радним организацијама односно друштвено правним лицима, и да не могу припадати појединцима који могу да буду овлашћени само на вршење појединих послова у оквиру јавних овлашћења.

На основу напред изнетих разматрања може се дати дефиниција службеног лица, која гласи: Службено лице је свако оно лице које је овлашћено на обављање одређених послова који представљају вршење неке функције друштвено политичке заједнице.

Упоређујући ову дефиницију службеног лица са напред изнетим законским дефиницијама службеног лица, произилази да законске дефиниције садрже и такве елементе који не изражавају суштину појма службеног лица, услед чега су ти елементи сувишни у законским дефиницијама.

Прва група непотребних елемената у законским дефиницијама су појмови који означавају правне субјекте који врше поједине државне функције, а то су појмови: државног органа,

органа друштвено-политичке заједнице, организације удруженог рада којој је поверено вршење јавних овлашћења, и друштвено-правног лица коме је поверено вршење јавних овлашћења.

Друга група сувишних елемената у законским дефиницијама су појмови који означавају основ из кога службено лице врши своја овлашћења за обављање одређених послова који представљају вршење неке функције друштвено политичке заједнице, а то су: изабрано лице и именовано лице.

Обе групе појмова су непотребне, јер изражавају везу између субјекта који врши неку функцију друштвено политичке заједнице, и лица које обавља послове у оквиру те функције, јер је за појам службеног лица битна веза између послова које то лице обавља и садржине неке функције друштвено политичке заједнице. Апстраховањем из законских дефиниција непотребних појмова намеће се сам по себи закључак, да у суштини нема разлике између појма службеног лица из чл. 99. ст. 1. КЗ, и из чл. 27. ст. 1. КЗ САПВ, већ да се ради о употреби две различите апаратуре појмова које имају истоветан смисао.

Ради потпунијег излагања потребно је истаћи законску аналогију између службеног лица и војног лица која је предвиђена у чл. 99. ст. 1. КЗ и у чл. 27. ст. 2. КЗ САПВ.

б. Одговорно лице

По чл. 99. ст. 3. КЗ одговорним лицем у радној организацији или органу друштвеног самоуправљања сматра се лице коме је поверен одређен круг послова који се односи на управљање или пословање друштвеном имовином или на процес производње у производним предузећима, док се по чл. 27. ст. 4. КЗ САПВ под одговорним лицем сматра: „...лице у организацији удруженог рада или другом друштвеном правном лицу коме је, с обзиром на његову функцију или на основу посебног овлашћења у организацији односно у друштвено правном лицу, поверен одређени круг послова који се односе на извршавање законских прописа или на основу закона донетих прописа, друштвеног договора или самоуправног општег акта организације односно друштвеног правног лица у управљању друштвеном имовином или се односи на руковођење производним или неким другим процесом или надзор над њима.” Термини: радна, друга организација и производно предузеће из чл. 99. ст. 3. КЗ имају значење друштвено правног лица из чл. 37. ЗУР⁹, док термин орган друштвеног самоуправљања из поменуте одредбе сада има значење органа у којима се одлучује путем де-

⁹ Чл. 37. ЗУР: „Основне организације, друге организације удруженог рада, пословне заједнице, радне заједнице, банке, заједнице осигурања имовине и лица и друге финансијске организације, земљорадничке и друге задруге, коморе и друга општа удружења, самоуправне интересне заједнице и друге самоуправне организације и заједнице су друштвено правна лица...”

легата (чл. 472-489. ЗУР) нпр.: раднички савет ООУР-а, скупштина СИЗ-а и сл.

У чл. 27. ст. 4. КЗ САПВ се употребљавају термини организација удруженог рада и друштвено правно лице па имајући у виду одредбу чл. 37. ЗУР произилази да се ради о друштвено правном лицу, дакле у питању је плеоназам у законском изражавању.

Према чл. 99. ст. 3. КЗ садржина овлашћења одговорног лица се састоји од: управљања или пословања друштвеном имовином, односно од послова који се односе на процес производње.

Појам управљања друштвеном имовином је сложен појам услед чега се мора објаснити од којих се права он састоји и шта је предмет тих права. Према одредбама чл. 227-274. ЗУР-а произишло би да се друштвена имовина састоји од 3 основна права, и то: права коришћења, права управљања и права располагања, и да су предмет ових права према чл. 227. ЗУР-а: „Средства за производњу и друга средства рада у смислу овога закона су ствари, материјална права и новчана средства која радници у основним и другим организацијама удруженог рада и у радним заједницама користе у раду и, као производ удруженог рада и доходак остварен у удруженом раду, произведу, односно стекну тим радом и пословањем (и даљем тексту: средства рада и пословања).”

Под правом коришћења се у смислу чл. 231. ЗУР-а подразумева овлашћење радника „... у удруженом раду... да се користе друштвеним средствима... у складу са природом и наменом тих средстава.”

Право управљања је одлучивање (пословање) у друштвено правном лицу о друштвеним средствима, референдумом, на зборовима радника, другим облицима личног изјашњавања и путем делегата у радничким саветима¹⁰, односно вршењем овога права се доводе у склад интереси појединачних радника са заједничким интересима организације као целине уз истовремено повезивање са друштвеним интересима.¹¹

Право располагања се по чл. 243. ст. 1. ЗУР састоји од „овлашћења друштвено правног лица да у правном промету друштвеним средствима закључује самоуправне споразуме и уговоре и врши друге правне послове и радње у оквиру своје правне способности (у даљем тексту: право располагања).”

Право коришћења врши сваки радник у удруженом раду, јер у процесу рада употребљава друштвена средства. Међутим, која ће средства поједини радник употребљавати на раду и у коју ће их сврху употребљавати, зависи од послова које он обавља у удруженом раду чији обим и врста су одређени у самоуправним општим актима друштвено правног лица. Начин на који ће, у поменутих актима бити одређено како ће поједи-

¹⁰ Види чл. 98. Устава СФРЈ.

¹¹ Дејановић стр. 93.

ни радник користити друштвена средства није од значаја за овај рад. Специфичност права управљања да се оно врши колективно, док је специфичност права располагања да постоје случајеви када то право врше колективно органи друштвено правног лица, и случајеви када то право може да врши поједини радник. Међусобан однос сва три ова права је у томе што се одлучивањем односно пословањем на основу права управљања одређује обим права коришћења и права располагања, односно право управљања представља овлашћење на основу кога се у оквиру законских и других прописа правно регулишу односи у друштвено правном лицу. Из овога даље следи, да за појам одговорног лица није битно право управљања, коришћења и располагања, већ да су битна права и обавезе радних људи у удруженом раду која су изведена из наведених права. Основни елеменат појма одговорног лица је да се ради о правима и обавезама радног човека из удруженог рада у друштвено правном лицу, а ово је уједно, и дефиниција радног односа дата на основу одредаба чл. 161—165. ЗУР-а. За даље одређивање појма одговорног лица, како по чл. 27. ст. 4. КЗ САПВ тако и по чл. 99. ст. 3. КЗ, потребно је утврдити, да ли законске дефиниције из наведених прописа садрже таква специфична обележја на основу којих би се могла издвојити посебна категорија одговорних лица из категорије лица у радном односу, или те дефиниције само путем друге апаратуре појмова понављају делове напред дате дефиниције радног односа у удруженом раду.

Први елеменат обе законске дефиниције да је одговорном лицу „поверен одређен круг послова” који не значи ништа посебно, јер је сваком лицу у удруженом раду поверен одређен круг послова који представља садржину његових права и обавеза из тога рада. Ову ситуацију ништа не побољшава што је у чл. 27. ст. 4. КЗ САПВ прописано да се ради о кругу послова „с обзиром на његову (одговорног лица — прим. писца) функцију или на основу посебног овлашћења.” Како се под функцијом подразумева: „... рад усмерен на извршење одређеног задатка...”¹², то без одређивања својстава задатка појам функције је сувишан у поменутој законској дефиницији. Исти је случај и са појмом овлашћење, јер у поменутој законској дефиницији није одређено својство садржине тога посебног овлашћења, и на који начин се оно одређује.

Обе законске дефиниције се разликују у одређивању круга послова поверених одговорном лицу, услед чега ће бити посебно анализиран предмет тих послова, како по једној, тако и по другој законској дефиницији.

У чл. 99. ст. 3. КЗ је предвиђено да се тај круг послова односи на управљање или пословање друштвеном имовином. Како се управљање и пословање друштвеном имовином врши

¹² Дејановић стр. 19.

колективно, то је искључено да појединац самостално може то вршити.

Процес производње је други предмет на кога се односи поверени круг послова. Очигледно је да се круг послова не може односити на цео процес производње у оквиру неке организације удруженог рада (производно предузеће), јер ако би се односио на целокупан процес производње, то би значило да тај процес производње обавља само одговорно лице, услед чега би се радило о индивидуалном процесу. Међутим, процес производње је, поред осталог, систем односа између лица која учествују у њему, услед чега наведени појам из законске дефиниције не означава неку специфичност круга послова, већ означава да се ради о пословима који се налазе у међусобној повезаности, што је општа особина послова сваког радног човека.

Одредба чл. 27. ст. 4. КЗ САПВ предвиђа да се круг послова поверен одговорном лицу односи „на извршавање законских прописа, на основу закона донетих прописа, друштвеног договора или самоуправног општег акта“, дакле наводе се формални извори права и обавеза које регулишу удружени рад. Из овога даље следи, да се ради о општем односу између форме (цитирани прописи) и садржине (удружени рад), јер је правни израз удруженог рада вршење конкретних права и обавеза који произилазе из примене општих норми на конкретне случајеве.

Надаље, напред цитирана одредба предвиђа да је предмет круга послова „руковођење производним или неким другим привредним процесом“. Под појмом руковођења подразумева се „... стручно активирање људи да следе вољу колектива као предузимача изражену у политичким одлукама. Према томе, функција руковођења је интегрални део самоуправног механизма.“¹³ Под политичким одлукама из цитиране дефиниције треба подразумевати опште самоуправне акте и планове. Ове послове у основним организацијама, радним организацијама и сложеним организацијама врше раднички савети на основу одредаба чл. 495, 527. и 539. ЗУР. Полазећи од ових одредаба и од императивне одредбе из чл. 91. Устава СФРЈ која између осталог прописује „... да радни људи у сваком делу процеса рада, и у сваком делу организације, односно заједнице, одлучују о питањима свога рада и о другим интересима... врше контролу над извршавањем одлука и над радом свих органа...“ произилази да је руковођење како је напред дефинисано представља један облик вршења права управљања, услед чега то право не може припадати појединцу, нити га појединац може вршити.

Остаје да се још анализира смисао појма „...надзора над производним или неким другим привредним процесом...“

¹³ Дејановић стр. 127.

који се користи у чл. 27. ст. 4. КЗ САПВ као критеријум за одређивање одговорног лица. Појмови производни или неки други привредни процес генусно припадају вишем појму процеса рада услед чега ће предмет анализе бити овај виши заједнички појам. „У првом реду рад је процес између човека и природе, процес у коме човек врши своју размену материје с природом и ову размену омогућује, уређује, и *надзире* (подвукао В. М.) властитом делатношћу.”¹⁴ Из овога даље следи да је немогуће надзирати процес рада изван самог процеса, већ је надзор његов саставни део, услед чега сваки учесник у процесу рада, дакле лице у радном односу, нужно врши надзор над својим и туђим радом. Из ових разлога је надзор над процесом рада неодвојив квалитет рада, услед чега по својој природи надзор није нека самостална функција у оквиру процеса рада, и зато надзор не може претстављати критеријум за одређивање одговорног лица. Ништа не мења на ствари, што је у функцији неких радника у процесу рада више, а код неких мање изражен надзор, јер није битан степен надзора, већ је битно да нема рада без надзора над њим. Према томе, може се само степеновати, да ли неки учесник у процесу рада обавља, у већем или мањем степену надзор, услед чега би једино могао бити критеријум за одговорно лице степен надзора у процесу рада. Очигледно је да степеновање надзора у процесу рада није сигуран критеријум, јер би он био израз конвенције која би полазила од апстрактне поделе дијалектичког јединства процеса рада. Производно одређени критеријуми нису критеријуми, јер диференцирање по њима даје апстрактне резултате, који у себи садрже издвојени део стварности који нужно прати његова апстрахована дијалектичка супротност, дакле ти критеријуми једнострано приказују стварност, а то ће рећи, да би критеријум степена надзора апстрактно раздвојио дијалектичку везу између надзора и рада у процесу рада.

Из напред изнетих анализа произилази да законске дефиниције одговорног лица из оба закона, уствари садрже две групе елемената, и то: оне који не могу представљати лична својства кривца и елементе који представљају општа својства радног односа у удруженом раду, услед чега се намеће закључак да појам одговорног лица као посебан појам не постоји, већ да се ради о аналогном термину за означавање лица у радном односу у удруженом раду.

Насупрот напред изнетом, када би се на основу законских дефиниција могла издиференцирати из групе лица у радном односу код друштвено правног лица, група одговорних лица, онда би по логици ствари морала преостати група неодговорних лица, дакле, лица која немају у закону прописана својства одговорног лица. Другим речима речено, законска дефиниција одговорног лица мора бити појмовна основа за конструкцију појма неодговорног лица, дакле дијалектичке супротности.

¹⁴ Маркс, Капитал I, стр. 127.

сти појму одговорног лица, јер би између оба појма нужно морала постојати дијалектичка веза јединства супротности као стварни израз постојања наведене две групе лица. Полазећи од напред изнетог, и да је у обе законске дефиниције одговорног лица између осталог предвиђено да је том лицу поверен одређен круг послова, то би појам неодговорног лица нужно морао имати супротан елеменат овоме, а то ће рећи, да неодговорном лицу није поверен никакав круг послова. По логици ствари, овакво лице се не би могло налазити у радном односу, услед чега би појам неодговорног лица у ствари означавао категорију лица која се не налазе у радном односу код друштвено правног лица. Ово је у ствари доказ да је тачна напред наведена аргументација из које произилази да не постоји посебан појам одговорног лица, већ да тај термин у ствари означава, или боље рећи, представља аналогни симбол за појам лица у радном односу код друштвено правног лица.

Када би постојао појам одговорног лица, онда би како је напред изнето, нужно морао постојати и појам неодговорног лица чији би смисао био у томе да би постојала група лица у радном односу код друштвеног правног лица која не би одговарала за злоупотребу службеног положаја или овлашћења. Појам неодговорног лица, чак и када би се могао конструисати у оквиру категорије лица у радном односу код друштвено правног лица био би у директној супротности са чл. 15. Устава СФРЈ, који прописује у ст. 1: „У остваривању права рада друштвеним средствима, радници у удруженом раду су одговорни да се, у свом заједничком и општем друштвеном интересу тим средствима друштвено и економски целисходно користе и да их, као материјалну основу свога и укупног друштвеног рада, стално обнављају, увећавају и унапређују и да своје радне обавезе савесно извршавају”, и у ст. 2: „Радници у удруженом раду не могу у остваривању права рада друштвеним средствима стицати материјалне користи и друга преимућства која нису заснована на њиховом раду”, јер би тај појам нужно морао у целисти или делимично искључивати примену ове уставне одредбе.

2. Општи елементи кривца

За постојање кривца потребно је да учинилац кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења има одређени узраст да би могао имати својство службеног односно одговорног лица. За стицање својства одговорног лица потребан је минималан узраст од 15 година и општа здравствена способност, јер су у чл. 168. ст. 2. ЗУР прописани ови општи услови за заснивање радног односа. За стицање својства службеног лица које се налази у радном односу са органом друштвено политичке заједнице или са организацијом на коју су пренета јавна овлашћења потребно је да су испуњени напред наведени услови који су прописани за стицање својства одговорног лица.

Међутим, за стицање својства службеног лица које је изабрано или именовано потребан је узраст од 18 година, јер је у чл. 156. ст. 1. Устава СФРЈ прописано: „Грађанин који је навршио осамнаест година живота има право да бира и да буде биран за члана делегације у основној самоуправној организацији и заједници за делегата у скупштини друштвено-политичке заједнице.”

Други елеменат кривца је његова урачунљивост.

Трећи елеменат кривца је његова виност. У чл. 314а КЗ није предвиђена намера као елеменат кривца, док је у чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ она предвиђена као један од његових елемената, услед чега би произишло да је кривични закон из чл. 202. ст. 1, 3 и. 4. КЗ САПВ блажи од кривичног закона из чл. 314а ст. 1. и 2. КЗ, јер би се могло закључити да поменуће одредбе КЗ САПВ прописују теже услове за кажњавање од поменутих одредаба КЗ. Потребно је проверити да ли се приликом извршења кривичног дела нужно појављују елементи намере, или не, јер од овога зависи да ли између поменутих законских одредаба постоји разлика у односу на кривчеву виност.

Намера је циљ који се свесно жели постићи понашањем¹⁵, или другим речима речено, прибављање противправне имовинске користи себи или другом је циљ који се свесно жели постићи злоупотребом службеног положаја.¹⁶ Намера има уствари исто значење које има „био свестан свога дела” из чл. 7. ст. 2. КЗ или из чл. 13. КЗ СФРЈ, јер дело значи узрочно последичну везу између радње и последице¹⁷. Постојање свести о узрочно последичној вези између радње и последице је интелектуални елеменат директног умишљаја, услед чега при оваквој јасној свести о делу нужно постоји и воља за делом јер воља значи способност за намерну активност^{17а}, дакле циљну активност, због чега постоји идентитет између директног умишљаја и намере. Правни значај намере из прописа чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ се исцрпљује у томе да се дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља не може извршити са евентуалним умишљајем, услед чега треба објаснити да ли се кривично дело из чл. 314а КЗ може учинити са евентуалним умишљајем, јер у овом пропису намера није предвиђена као елеменат кривца. За евентуални умишљај је потребна свест о могућности наступања последице, док је за директни умишљај потребна свест о њеном сигурном наступању, услед чега се због природе узрочно последичне везе између радње и последице кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења поставља питање да ли може постојати могућа свест о наступању последица. Обављање послова у оквиру службеног положаја представља активности које се заснивају на субјективном стручном знању и искуству о тачно одређеним узрочно

¹⁵ Хорас-Хорас стр. 542.

¹⁶ Ради се о дефиницији радње из овога рада.

¹⁷ Живановић стр. 133.

^{17а} Хорас-Хорас, стр. 606.

последичним везама, или другим речима речено, свака активност у оквиру вршења службеног положаја је нужно праћена свешћу чија је садржина између осталог и знање о објективном наступању последице предузете активности. Кривчева стручна знања о одређеним узрочно последичним везама повезана са свешћу о предузимању одређене активности обухваћене наведеним везама представљају основ за закључак да је кривац нужно свестан какве све последице може да проузрокује одређена његова активност, како у вршењу послова службеног положаја, тако и у вршењу послова који представљају злоупотребу тога положаја, услед чега се дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из чл. 314а КЗ једино може предузети само са директним умишљајем.

Војни елеменат умишљаја код оба кривична дела је да је кривац хтео његово извршење, јер воља као способност за намерну активност је одређена степеном свести о конкретном наступању узрочно последичне везе. Када је кривац свестан да ће злоупотребом свога службеног положаја сигурно остварити забрањену последицу (прибављање противправне имовинске користи за себе или другог) и када својом вољом није себе спречио у предузимању радње која доводи до забрањене последице, произилази једино могући закључак да је кривац хтео извршење дела, дакле радњу и њене последице.

Из напред изнетог произлази једино могући закључак да се у погледу виности не разликује кривац кривичног дела из чл. 314а КЗ од кривца кривичног дела из чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ, односно да је у одредби поменутог чл. КЗ САПВ сувишно употребљен појам намера.

На основу напред изнетих излагања може се закључити да је кривац: урачунљиво лице које је у радном односу са друштвено правним лицем, или које је овлашћено да обавља послове чије обављање представља вршење неке функције друштвено политичке заједнице, и које је кривично дело (злоупотреба службеног положаја или овлашћења из користољубља из чл. 314а КЗ односно из чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ) предузело са директним умишљајем.

IV. ДЕЛО

1. Радња кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења

Радња овога дела различито је дефинисана у чл. 314а КЗ и у чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ, услед чега је потребно утврдити да ли између законских дефиниција постоје само језичке или и појмовне разлике. Због овога ће бити анализирани појмови радње из обе законске дефиниције, да би се на основу

результата ових анализа утврдило да ли, и какве разлике постоје између њих.

Радња описана у чл. 314а ст. 1 КЗ се састоји од злоупотребе службеног положаја или овлашћења.

Службени положај је скуп права и обавеза службеног, односно одговорног лица. Права и обавезе од којих се састоји службени положај имају своју садржину и свој објекат. Садржина права и обавеза су људске радње, док су њихови објекти средства на којима се предузимају те радње. Однос између људске радње и њеног објекта одређен је особинама самог објекта, дакле особине објекта одређују какве се све људске радње на њему могу предузети, а то ће рећи, да између садржине радње и особине објекта постоји дијалектички однос узajамне повезаности и међусобне зависности. Овај дијалектички однос одређује природне границе у оквиру којих се у правној норми прописана радња може кретати, међутим, ствар је правно политичких разлога, да ли ће у норми бити прихваћене природне границе радње, или ће оне бити сужене, или сасвим забрањене.

Радње које норма дозвољава представљају садржину субјективних права и обавеза, јер субјекат права може од субјекта обавезе тражити да чини само оно што је дозвољено, напротив, не може тражити оно што норма не прописује. Без значаја је што у неким ситуацијама нека радња може бити забрањена, а у другим дозвољена, јер је битно да ли је у конкретној ситуацији одређена радња на одређеном објекту дозвољена или је забрањена. Забрана коју прописује норма обавезује субјекте који се налазе у правном односу да не предузимају радње које забрана обухвата, дакле забрана по својој правној природи је истовремено извор субјективног права и обавезе да се тражи њено поштовање.

Напред дата формална дефиниција службеног положаја није довољна за разумевање овога појма, услед чега је потребно да се да и материјална дефиниција тога појма, која гласи: да је то понашање одређеног службеног, односно одговорног лица, које је условљено поделом рада, и особинама средстава у друштвеној својини. Понашање службеног или одговорног лица одређено је са две групе фактора, а то су: природа средстава на којима службено, односно одговорно лице, обавља своје радне задатке и подела рада која у оквиру процеса рада сваком учеснику даје одређену улогу у том процесу. Материјална дефиниција службеног положаја изражава однос материјалне базе: средства у друштвеној својини, процеса рада, и свесног и вољног понашања службеног односно одговорног лица у том процесу према надградњи правним нормама које регулишу то понашање, док формална дефиниција изражава обрнут однос, дакле утицај надградње правних норми на материјалну базу путем правног регулисања понашања људи. Дијалектички однос узajамне повезаности и међусобне зависности између наведених дефиниција је потребно изразити кроз једну материјално формалну дефиницију која би гласила: службени положај је поде-

лом рада и особинама средстава у друштвеној својини на којима се тај рад обавља условљен скуп права и обавеза службеног, односно одговорног лица, који одређује шта представља дозвољено, и шта представља забрањено понашање тих лица у вршењу њихових радних задатака.

Полазећи од дефиниције службеног положаја и упоређујући ту дефиницију са дефиницијама одговорног лица и службеног лица произилази да све ове дефиниције изражавају везу између одређеног субјекта и његових права и обавеза, другим речима речено, све три дефиниције представљају релационе судове који изражавају везу или однос двају предмета или њихових одредаба.¹⁸ Како је у одређивању појма одговорног лица доказано да није могуће издвојити посебан квалитет права и обавеза који би карактерисао то лице, и како појам службеног положаја у себи не садржи посебан квалитет права и обавеза, то ови појмови имају идентичан смисао. Исти је случај и са односом између појмова службеног лица и службеног положаја. Овлашћење на обављање одређених послова који представљају вршење неке државне функције, уствари значи вршење права и обавеза (послова). Појам службеног положаја не садржи одредбу о посебном квалитету послова (права и обавеза) службеног лица, па у недостатку овога, садржи само општу одредбу о квалитету права и обавеза, услед чега се у појам службеног положаја утапа појам службеног лица са свим својим специфичностима.

Овај идентитет је уносио забуну у судску праксу, јер је она у конкретним случајевима настојала да утврди разлику између ових појмова што јој из напред изнетих разлога није могло успети. У суштини, ради се о различитим терминима службено лице, одговорно лице и службени положај који означавају исти смисао, а то ће рећи, везу између одређеног субјекта и његових права и обавеза.

У грађанском праву се под овлашћењем подразумева „...могућност обављања правних послова за заступаног (другог — прим. писца) ...”¹⁹ дакле за друштвено правно лице, односно за друштвено политичку заједницу или за њен орган који има својство правног лица, док су извор и обим овлашћења одређени законом или општим самоуправним актом.²⁰ Краће речено, овлашћење је законом или општим самоуправним актом одређена могућност обављања правних послова за напред помнуте правне субјекте.

Појам службеног положаја се према појму овлашћења односи као општи појам према посебном, јер овлашћење може да представља садржину неког права или обавезе који улазе у састав појма службеног положаја. Из овога даље следи да је појам овлашћења сувишан, јер може бити обухваћен у појму службеног положаја, што зависи од конкретне ситуације, или

¹⁸ Шешић стр. 211.

¹⁹ Визнер I стр. 379.

²⁰ Примера ради види чл. 438. и 439. ЗУР.

другим речима речено, службени положај једног лица може садржавати право или обавезу које ће обухватити овлашћење, док службени положај другог не мора обухватити овлашћење. Ово је последица што појам службеног положаја изражава само везу између субјекта и његових права и обавеза, али он не садржи посебни квалитетни критеријум на основу кога би се из општег квалитета субјективних права и обавеза могао издиференцирати посебни квалитет права и обавеза која улазе у састав појма службеног положаја. Због овога недостатка појам службеног положаја представља гешталт, дакле: „...једну форму, конфигурацију; или тоталност која има, као јединствена целина својства која се не могу извести из збира делова и њихових односа...”²¹, јер се из својстава елемената овог појма лица, права, обавезе, и њихове везе не може извести својство које они имају као одређена целина. Из својстава која имају појмови субјекат, субјективно право и обавеза не може се извести појам службени положај, као што се из својстава водоника и кисеоника не може извести појам воде, али посебна својства елемената од којих се састоји гешталт не нарушавају сам гешталт као заједничко својство те целине. Како се у чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ и у чл. 314а КЗ помињу појмови службени положај и службено овлашћење, то произилази да оба кривична закона не праве разлику у значењу тих појмова, јер с обзиром на до сада изнето нема потребе да се посебно истражује постојање разлике између њих.

Радња кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из чл. 314а ст. 1. и 2. КЗ се састоји од злоупотребе субјективних права од којих се састоји службени положај. Злоупотреба права је сукоб субјективних права, што значи, да се једно субјективно право може остваривати само на рачун другог таквог права, односно остваривањем једног субјективног права онемогућава се остваривање другог, и обрнуто.²² За колизију о којој се ради потребно је да постоји активно и пасивно субјективно право. Активно субјективно право је оно чијим се вршењем онемогућава вршење неког другог субјективног права (пасивног), односно пасивно субјективно право је оно чије се вршење онемогућава вршењем неког другог субјективног права (активног). За дефинисање злоупотребе службеног положаја потребно је одредити групе активних и пасивних субјективних права између којих може постојати колизија. Активна субјективна права су она која су обухваћена појмом службени положај, док су пасивна субјективна права: право коришћења, управљања и располагања средствима у друштвеној својини; и право својине грађана.

Будући да појам службеног положаја обухвата и обавезе то би се злоупотреба службеног положаја када се ради о обавезама састојала у њиховом неиспуњавању. Правна теорија по-

²¹ Хорас-Хорас стр. 151.

²² Перић стр. 83—86.

знаје таква субјективна права која су истовремено повезана са обавезом на вршење тих права.²³ Друштвено правно лице, друштвено политичка заједница и њени органи имају своја права и обавезе које они врше преко одговорних или службених лица тако што се законом или општим самоуправним актом сваком од ових лица одређују његова права и обавезе која по садржини одговарају правима и обавезама друштвено правног лица, друштвено политичке заједнице или њеног органа. Упоређујући садржину права и обавеза друштвено правног лица, друштвено политичке заједнице или њеног органа са правима и обавезама одговорног односно службеног лица произилази да је садржина права и обавеза друштвено правног лица, друштвено политичке заједнице или њеног органа на одређени начин подељена на права и обавезе службених односно одговорних лица што је последица друштвене поделе рада у оквиру поменутих организација. Свака од наведених организација има одређени циљ који одређује садржину права и обавеза и у конкретним ситуацијама одређује начин њиховог вршења. Циљ поменутих организација се остварује непосредно кроз одређене радне активности или кроз обавезе на вршење одређених права према субјектима у оквиру тих организација или према субјектима који се налазе изван организације. Злоупотреба службеног положаја и овлашћења постоји када службено или одговорно лице своја права и обавезе или не врши, или их врши противно циљу правног лица, или их врши према лицима која нису у правном односу, или на предметима права и обавеза предузима забрањене радње или предузима оне радње које представљају садржину туђих права и обавеза чиме спречава или онемогућава друштвено правно лице, друштвено политичку заједницу, односно њен орган да оствари свој циљ вршењем права коришћења, управљања и располагања средствима у друштвеној својини односно грађанина у вршењу права својине.

У чл. 202. стр. 1, 3. и 4. КЗ САПВ радња кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења је одређена као:

- искоришћавање службеног положаја или овлашћења,
- прекорачење граница свог службеног овлашћења,
- невршење службене дужности.

Појам искористити службени положај или овлашћење у ствари значи вршење права и обавеза из службеног положаја противно циљу друштвено правног лица друштвено политичке заједнице или њеног органа јер вршење права и обавеза из службеног положаја у складу са циљем поменутих организација не представља коришћење за оног ко врши та права и обавезе, већ коришћење за њега представља када он та права и обавезе врши у складу са неким другим циљем, односно, појам коришћења означава остваривање неког другог циља који се разликује од циљева поменутих организација.

²³ Живановић: Систем стр. 256. № 2.

„Прекорачење граница свог службеног овлашћења” значи предузимање на предметима својих права и обавеза забрањених радњи, или на тим предметима радњи које представљају садржину туђих права и обавеза, или вршење права и обавеза према лицима која нису у правном односу, јер се на овај начин једино може одредити садржина појма „прекорачити” с обзиром да се само оно што је одређено може прекорачити. Границе субјективних права и обавеза су одређене лицима која се налазе у правном односу, радњом која представља њихову садржину и предметом на коме се радња предузима, услед чега се свака од ових граница може прекорачити, и због тога је потребно одредити границе тога прекорачења, јер појам прекорачење може да обухвати све оно што се налази изван наведених граница. Предмет субјективних права и обавеза својим својствима одређује врсте радњи које се на њему могу предузети, али све радње које се на њему могу предузети не морају бити садржина права и обавеза. Могућност постојања ове разлике може послужити као граница с једне стране за одређивање забрањених радњи и с друге стране за одређивање садржине радњи из туђих права и обавеза, јер један предмет истовремено може бити објекат различитих права и обавеза, и објекат, како дозвољених, тако и забрањених радњи. Поред објективне границе постоји и субјективна граница прекорачења, а то је, вршење права и обавеза према лицу које се не налази у правном односу, или другим речима речено, ово значи вршење радњи које представљају садржину права и обавеза према неком лицу када нису испуњени прописани услови за настанак одређеног правног односа. Свака од ових граница одређује правно релевантни обим прекорачења субјективних права и обавеза од којих се састоји службени положај. По објективној граници прекорачење је одређено својствима предмета права и обавеза која нису обухваћена у правима и обавезама из одређеног службеног положаја, док је по субјективном критеријуму прекорачење одређено непостојањем услова за настајање правног односа, дакле, права и обавеза из одређеног службеног положаја.

Обе ове границе непотпуно обележавају обим правно релевантног прекорачења, услед чега је потребно њиховим комбиновањем одредити тај обим. Објективна граница има смисла само у оним случајевима када све особине предмета нису обухваћене радњама садржаним у правима и обавезама, јер ако радње које су садржане у правима и обавезама могу да обухвате све особине предмета онда је по објективном критеријуму искључена могућност постојања правно релевантног прекорачења, већ би се прекорачење могло односити на предмете који нису предмет права и обавеза из службеног положаја, дакле на правно и релевантно прекорачење за постојање кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља. У напред наведеном случају, када није могуће применити објективни критеријум постоје услови за примену субјективног критеријума, дакле да је садржина права и обавеза из одређеног службеног

положаја извршена према лицу које није у правном односу. Заједничкој примени оба критеријума има места само у оним случајевима када радње које су садржина права и обавеза не обухватају све особине предмета, услед чега се по објективном критеријуму одређује прекорачење у односу на оне радње које нису обухваћене правима и обавезама али су предузете на њиховом предмету, док се према субјективном критеријуму сматра да постоји прекорачење када су према лицу које није у правном односу извршене оне радње које су обухваћене правима и обавезама из службеног положаја.

Трећу границу представљају забрањене радње на предмету права и обавеза.

Имајући у виду све што је напред изнето следи: да се правно релевантни обим прекорачења службеног положаја може одредити као предузимање радњи које одговарају својствима предмета права и обавеза, али су те радње: или забрањене, или се не садрже у правима и обавезама из одређеног службеног положаја, или се садрже у правима и обавезама из службеног положаја али се оне предузимају према лицу које није у правном односу.

Под „невршењем службене дужности” се подразумева невршење обавеза или невршење права када је његово вршење обавезно.

Из овога следи да је опис радње кривичног дела злоупотреба службеног положаја или овлашћења из користољубља из чл. 314а КЗ и чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ идентичан и поред тога што се у наведеним одредбама користе различите апаратуре појмова које имају идентичан смисао.

Анализе радње из оба цитирана кривична закона указују да се без бланкетне примене прописа који регулишу које се радње на којим предметима могу предузети у оквиру вршења права и обавеза из службеног положаја не могу одредити радње које представљају злоупотребу службеног положаја, услед чега се у сваком конкретном случају уз заједничку примену кривичног закона из чл. 314а КЗ, или из чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ, са прописима који регулишу службени положај кривца може одредити да ли одређена кривична радња представља злоупотребу његовог службеног положаја, а то ће рећи, да се под појам злоупотребе службеног положаја могу подвести најразличитије радње. Свака радња која има карактер злоупотребе службеног положаја у напред изнетом смислу, још не мора представљати радњу кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља (чл. 314а КЗ односно чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ) јер је потребно да се том радњом оствари последица тога кривичног дела, дакле прибављање себи или другом противправне имовинске користи. На основу ових излагања се може дефинисати радња кривичног дела злоупотребе службеног положаја као понашање које представља злоупотребу службеног положаја (како је ово напред дефинисано) и које је способно да оствари последицу, која се састоји од

прибављања противправне имовинске користи кривцу или неком другом. Понашања која могу представљати радњу овога кривичног дела могу се према врсти последице коју могу да проузрокују поделити на три групе, и то: на оне којима кривац прибавља себи противправну имовинску корист, на оне којима кривац прибавља другоме противправну имовинску корист, и на оне којима истовремено и себи и другоме прибавља поменућу корист. Међутим, радње, које додуже представљају злоупотребу службеног положаја, али које нису способне да проузрокују једну од наведених последица не представљају радњу кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља из чл. 314а КЗ односно чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ.

Радња којом се прибавља себи противправна имовинска корист, поред обележја злоупотребе службеног положаја мора истовремено да представља и присвајање одређене употребне вредности и вредности²⁴ за себе.

Када се ради о прибављању другом противправне имовинске користи, радња која има обележје злоупотребе службеног положаја треба да омогући другоме присвајање одређене употребне вредности и вредности, док сам чин присвајања не предузима кривац, већ га предузима, тај други.

Трећи облик радње уствари представља само комбинацију претходна два облика, дакле ради се о таквом понашању које поред обележја злоупотребе службеног положаја, уједно представља присвајање неке употребне вредности и вредности од стране кривца, и истовремено ствара могућност за присвајање наведених вредности од стране неког другог лица.

2. Последица

У одредби чл. 314а КЗ и у одредби чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ предвиђена је идентична последица која се састоји од прибављене противправне имовинске користи за себе или другог, услед чега није потребно да се одвојено анализира последица описана у сваком од ових кривичних закона, и поред тога што између предвиђених величина последица као квалификаторних околности постоје разлике о којима ће бити посебно расправљано, док је правни смисао последице идентичан у оба наведена кривична закона.

Нужно обележје последице је да се ради о противправној имовинској користи. Ако је последица проистекла из злоупотребе права из чега би могло следити да би она била противправна, али и поред тога остаје питање да ли то понашање, и та последица, треба да буду услов санкције²⁵.

²⁴ Маркс, Капитал I, стр. 7: „...величину вредности неке употребне вредности одређује само количина друштвено потребног рада или радно време које је друштвено потребно за њену израду.”

²⁵ Келзен стр. 64—66.

Термин противправна и није адекватан за последицу, јер је право надградња, дакле, између осталог и духовна појава, услед чега она представља критеријум за оцену људског понашања, а то значи да неко људско понашање може бити или не мора бити у складу са правом. У оба наведена случаја људско понашање не може имати карактер правног или противправног понашања, јер примена права представља утицај надградње на базу, односно на људско понашање. Пошто је између људске радње (базе) и права (надградње) дијалектичка веза узајамне повезаности, то правилно Келзен констатује да „деликт није повреда права — специфичан начин егзистенције правне норме, њено важење ни на који начин није доведено у опасност деликтом”,²⁶ јер је очигледно да људска радња која није у складу са правном нормом не може укинати важење норме, што би био прави смисао противправности. Келзенова дефиниција деликта има практичан значај, јер норме правног поретка регулишу одређен број врста људских радњи, док је бесконачан број врста људских радњи које нису регулисане правним нормама. Између правним нормама регулисаних и нерегулисаних врста људских радњи, могу да постоје односи различитости, супротности и противуречности, услед чега би појам противправности морао одређивати као противправну врсту људских радњи, сваку ону врсту, која је, или различита, или супротна, или противуречна, врстама људских радњи регулисаним нормама правног поретка. Ово разматрање указује да је појам противправности нејасан и неодређен, услед чега је Келзен правилно поступио када је дефинисао деликт као услов санкције, чиме је јасно повукао границу између радњи које право регулише, било да су оне услов санкције или оне имају неки други правни ефекат, од радњи које право не регулише и које су због тога без правне релеванције.

Проблем „противправне” имовинске користи се не би могао појавити да је наше кривично законодавство прихватило Келзенов појам деликта. Међутим, како то није случај, појам „противправности” се мора тако одредити, да он представља један од услова санкције. Злоупотреба службеног положаја која је по себи злоупотреба права, уствари представља понашање које није у складу са правом, услед чега се поставља проблем да ли је то понашање са његовом последицом услов санкције, или је потребно да последица оствари још и квалитет „противправности”. Ово је суштински проблем који захтева одговор. Грађанско право, као и друге гране права између осталог регулишу стицања, преношење и губљење имовинске користи, тако што тачно прописују услове и начине под којима се могу остварити наведени правни ефекти, односно забрањеним се сматра сваки онај начин стицања, преношења и губљења имовинске користи који правом није прописан. „Противправност” имовин-

²⁶ Келзен стр. 64.

ске користи као један од услова санкције значи: да је та корист прибављена на начин који право не признаје. Овим, до краја, није решен проблем „противправности”, јер остаје нерешено да ли постоји „противправност” имовинске користи када злоупотреба службеног положаја представља један од начина за стицање, преношење и губљење имовинске користи. Ово је могуће, због тога, што се злоупотреба службеног положаја не мора поклапати са разлозима ништавости чији се правни ефекат састоји у томе да се и поред тога што су испуњени услови за стицање, преношење и губљење имовинске користи, сматра да ти услови нису наступили због постојања одређених конкретних разлога који имају значај законских сметњи. Ове сметње представљају услове за санкцију ништавост правног ефекта: стицања, преношења и губљења имовинске користи услед чега злоупотреба службеног положаја мора поред легалног начина за стицање, преношење и губљење имовинске користи истовремено да оствари и разлог ништавости тога начина. На пример: кривац је прекорачио границе својих овлашћења при закључивању купопродајног уговора, дакле злоупотребио свој службени положај, али ће тај уговор и поред тога остати правно ваљан под условом да суконтрагент није знао или према постојећим околностима није могао знати за прекорачење овлашћења (Уз. бр. 39. Општих узанси). Ако је испуњен овај услов стечена имовинска корист на основу наведеног уговора неће бити противправна и поред очигледне злоупотребе службеног положаја, јер за њену „противправност” поред злоупотребе службеног положаја потребно је да је остварен и један од разлога за ништавост наведеног уговора.

„Противправна” имовинска корист, или боље речено, један од услова за санкцију постоји: када радња злоупотребе службеног положаја не представља правом прописани начин за стицање, преношење и губљење имовинске користи, или ако представља један од ових начина, потребно је да радња истовремено представља и остварење једног разлога који тај начин чини ништавим.

V. ПРИВИДНИ ИДЕАЛНИ СТИЦАЈ

У чл. 314а КЗ је прописано да дело злоупотребе службеног положаја или овлашћење из користољубља постоји: „... уколико не постоје обележја неког другог кривичног дела,” док у пропису чл. 202. ст. 1, 3. и 4. КЗ САПВ не постоји таква одредба, услед чега је потребно расправити значај ове разлике за постојање привидног идеалног стицаја.

Привидни идеални стицај постоји када је „... једно проузроковање (биће) такво, да су сва друга (проузроковања односно бића — допуна писца) обухваћене у његовом (њиховом

ширем) појму те је тако закону противно узети да поред оног и она сва посебице постоје као кривична дела извршиочева”²⁷. Из ове дефиниције произилази, да се ради о односима између обима правних појмова који представљају елементе бића двају кривичних дела, услед чега појмови који представљају елементе бића једног кривичног дела могу бити обухваћени ширим појмовима који представљају елементе бића неког другог кривичног дела. Услов за постојање привидног идеалног стицаја је да се дело као конкретна узрочно последична веза између радње и последице може истовремено подвести под уже правне појмове који представљају елементе бића једног кривичног дела и под шире правне појмове који представљају елементе бића другог кривичног дела, а то ће рећи под шире правне појмове који представљају елементе бића другог кривичног дела могу се заједно подвести: ужи правни појмови који представљају елементе бића првог кривичног дела, и само дело као узрочно последична веза између радње и последице. Будући да се у погледу појмовног обима законске дефиниције кривичног дела из чл. 314а КЗ, и из чл. 202. стр. 1, 3. и 4. КЗ САПВ не разликују, то је без значаја поменућа одредба из чл. 314а КЗ, јер специјални кривични закон без обзира на ту одредбу дерогира примену општијег кривичног закона било из чл. 314а КЗ, било из чл. 202. стр. 1, 3. и 4. КЗ САПВ.

VI. РАЗЛИКЕ

Резултат досадашњих излагања је да нема разлике између законских дефиниција кривичног дела злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља из чл. 314а КЗ, и из чл. 202. стр. 1, 3. и 4. КЗ САПВ у односу на: кривца, и на дело, док постоје само разлике: у величини последице и казне.

У чл. 314а ст. 1. КЗ прописана је вредност последице у износу до 10.000 динара, док је за дело из ст. 2. предвиђена вредност последице преко тога износа, међутим, у чл. 202. ст. 4. КЗ САПВ предвиђена вредност последице за дело из ст. 1. и 3. тога члана у износу до 30.000 динара, док је за дело из ст. 1, 3. и 4. чл. 202. КЗ САПВ предвиђена вредност последице преко тога износа.

Надаље у чл. 314а ст. 1. КЗ прописано је да се за то дело може казнити најмање са три месеца затвора или строгим затвором од пет година, док је за дело из ст. 2. тога члана прописана казна строгог затвора од 1—10 година, међутим, у чл. 202. КЗ САПВ је за дело из ст. 1. и 3. прописана казна затвора од 6 месеци до 5 година, док је за дело из ст. 1, 3. и 4. тога Закона предвиђена казна затвора од 1—10 година.

²⁷ Живановић стр. 346—347.

Имајући у виду да је у чл. 255. КЗ СФРЈ казна строгог затвора из бившег КЗ изједначена са казном затвора из сада важећег кривичног законодавства, то је потребно одредбе о казни из чл. 314а ст. 1. и 2. КЗ тако тумачити као и да је у том кривичном закону уместо кажњавања казном строгог затвора прописано кажњавање казном затвора у истом трајању, и ово изједначење ће бити основица за упоређивање строгости између наведених кривичних закона.

У чл. 314а ст. 1. и у чл. 202. ст. 1. и 3. КЗ предвиђен је исти максимум казне, услед чега би ова кривична закона била једнако строга, али како је у чл. 314а ст. 1. КЗ предвиђен нижи минимум казне него у чл. 202. ст. 1. и 3. КЗ САПВ, то би због овога кривични закон из чл. 314а ст. 1. КЗ био блажи од кривичног закона из чл. 202. ст. 1. и 3. КЗ САПВ. Овај закључак је само делимично тачан, с обзиром да је у ст. 1. у вези са ст. 2. чл. 314. КЗ предвиђена вредност последице до 10.000 динара док је у ст. 4. у вези са ст. 3. и 1. чл. 202. КЗ САПВ предвиђена вредност последице до 30.000 динара, услед чега је кривични закон из чл. 314а ст. 1. КЗ блажи од кривичног закона из чл. 202. ст. 1. и 3. САПВ ако је остварена вредност последице до износа од 10.000 динара, али је кривични закон из чл. 202. ст. 1. и 3. КЗ блажи од кривичног закона из чл. 314а ст. 2. КЗ када се ради о вредности последице од 10.000—30.000 динара, јер је у чл. 202. ст. 1. и 3. КЗ САПВ предвиђен нижи максимум казне затвора него у чл. 314а ст. 2. КЗ.

Коначно, одредбе из чл. 314а ст. 2. КЗ и из чл. 202. ст. 4. су исте строгости када се ради о последици чија вредност прелази 30.000 динара, јер је предвиђен у тим одредбама исти максимум и минимум казне затвора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Др Борис Визнер: Грађанско право у теорији и пракси, књига прва, Осигек 1966 — скраћено: Визнер I.
2. Др Петар Дејановић: Организација самоуправног предузећа, Београд 1971 — скраћено: Дејановић.
3. Др Тома Живановић: Основи кривичног права Краљевине Југославије, књига прва, Бгд. 1935 — скраћено: Живановић.
4. Др Тома Живановић: Систем синтетичке правне филозофије, Бгд. 1959 — скраћено: Живановић Систем.
5. Ханс Келзен: Општа теорија права и државе, Бгд. 1951 — скраћено: Келзен.
6. Карл Маркс: Капитал I, Бгд. 1964 — скраћено: Маркс, Капитал I.
7. Берислав Перић: Структура права, Загреб 1964 — скраћено Перић.
8. Никола Срзентић — др Александар Стајић: Кривично право Федеративне Народне Републике Југославије, Бгд. 1961 — скраћено: Срзентић-Стајић.
9. Хорас Б. Инглиш и Ава Чемпни Инглиш: Обухватни речник психолошких и психоаналитичких појмова, Бгд 1972 — скраћено: Хорас-Хорас.
10. Др Богдан Шешић: Основи логике, Бгд. 1974 — скраћено: Шешић.

Радомир Јоцић

КРИВИЧНО ДЕЛО ДАВАЊЕ ЛАЖНОГ ИСКАЗА

1. ПОЈАМ И ОБЛИЦИ У КОЈИМА СЕ ЈАВЉА КРИВИЧНО ДЕЛО ДАВАЊЕ ЛАЖНОГ ИСКАЗА

Давање лажног исказа је кривично дело одређено законима република и аутономних покрајина а спада у групу кривичних дела против правосуђа.¹

Лаžno исказивање је изношење неистинитих чињеница као истинитих. Оно се може јавити у виду потврђивања неистинитих или негирања истинитих чињеница.

Ово кривично дело јавља се у четири облика и то:

1. давање лажног исказа од стране сведока, вештака, преводиоца или тумача пред судом или у прекршајном, дисциплинском или управном поступку;

2. давање лажног исказа од стране странке код извођења доказа саслушањем странака у парничном или управном поступку а на овом исказу је заснована одлука у том поступку;

3. давање лажног исказа у кривичном поступку и

4. давање лажног исказа у кривичном поступку где су услед тога настале особито тешке последице за окривљеног.

Разматрајући облике јављања кривичног дела давање лажног исказа др Милош Радовановић и др Мирослав Борђевић прва два облика сматрају основним облицима а друга два тежим облицима јављања овог дела. Разграничења су учинили на основу казне која је одређена за сваки од ових облика.²

Подела на више облика може се јавити и у односу на субјекте који могу извршити ово дело и то на: давање лажног исказа сведока, вештака, преводиоца, тумача и странке. Ова подела би била интересантна само утолико што су за странку увек потребне посебне околности да би се појавила као извршилац овог дела (да се ради о парничном или управном по-

¹ У Кривичном законик у из 1951. год. ово кривично дело било је предвиђено у чл. 283. У сада важећем КЗ Босне и Херцеговине је то чл. 191, у КЗ Македоније чл. 196, у КЗ Србије чл. 206, у КЗ Хрватске чл. 186, у КЗ Црне Горе чл. 195, у КЗ Војводине чл. 169, а у КЗ Косова чл. 176.

² Др Милош Радовановић и др Мирослав Борђевић, „Кривично право“, посебни део, пето издање 1975, стр. 272.

ступку и да је на овом исказу заснована судска одлука). У односу на место извршења овог кривичног дела имамо давање лажног исказа: пред судом, у прекршајном поступку, у дисциплинском поступку и у управном поступку.

II. ЕЛЕМЕНТИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА ДАВАЊЕ³ ЛАЖНОГ ИСКАЗА

1. *Објект кривичног дела код давања лажног исказа*

Кривично дело давање лажног исказа има за објект напада правосуђе, односно ометање правилног рада органа правосуђа. Као такво оно је предвиђено и у свим страним законима.⁴ Нормирањем овог кривичног дела законодавац је допринео спровођењу кривичнопроцесног принципа истине.

„... објект овог кривичног дела јесте интерес правосуђа да се обезбеди неометан рад правосудних органа у циљу доношења правилне судске одлуке о ствари поводом које је покренут одређени поступак. Јер лажним исказом се управо тежи да се ови органи доведу у заблуду и да се отежа њихов рад у погледу сазнања и утврђивања стварне истине. Циљ давања лажног исказа састоји се, дакле, у томе да се издејствује судска одлука у смислу навода лажног исказа, тј. да се издејствује таква судска одлука која не би одговарала стварном чињеничном стању и не би била одраз правичности али која би поговарала незаконитим интересима. Разуме се да се тиме доводи у питање правилан рад органа правосуђа у остварењу друштвене правде. Са тога разлога давање лажног исказа представља друштвено опасно дело које је директно уперено против остваривања друштвене правде а тиме и против заштите постојећих односа који су обезбеђени правом.”⁵

Кривичним правом у целини штити се друштвено-економски поредак одређене државе. Санкционисањем сваког појединог кривичног дела штите се поједине друштвене вредности и интереси државе, односно владајуће класе. Кривичним делом давање лажног исказа наше друштво штити органе правосуђа од ометања у исправном, економичном и праведном раду.

Ако разматрате објект овог дела са становишта доктринарне поделе објеката на заштићене објекте и објекте радње, долазимо до следећих закључака:⁶

³ Говорећи о кривичном делу давање лажног исказа држаћемо се најчешће одредаба Кривичног закона СР Србије, а упоредноправни преглед одредаба кривичних закона осталих република и аутономних покрајина даћемо у посебном делу овог текста.

⁴ Др Љубиша Јовановић: „Кривична одговорност за давање лажног исказа”, Правни живот, 9-10/1959, стр. 18.

⁵ Др Љ. Јовановић: *op. cit.*, стр. 18.

⁶ У теорији уопште па и код др Љубише Јовановића и др Милоша Радовановића су веома често у употреби термини: „заштитни објект” и

Објекат заштите (заштићени објекат), као добро или интерес коме се пружа заштита од повреде или угрожавања, код кривичног дела давање лажног исказа је интерес органа правосуђа да неометано и ефикасно доносе одлуке. Групни заштићени објекат би био правосуђе што се види и из тога што је ово дело сврстано у главу деветнаесту која носи наслов „Кривична дела против правосуђа”.

Објекат радње схваћен у смислу предмета на коме се врши радња кривичног дела јесте поступак („пред судом или у прекршајном, дисциплинском или управном поступку”). Поступак је објекат напада јер се ово дело може учинити само у поступку. Граматички објекат је исказ сведока, вештака, преводиоца или тумача (или странке у случају из става 2).

Не слажемо се са др Милошем Радовановићем који у својој књизи „Кривично право” пише: „... код давања лажног исказа, граматички објекат је лажан исказ, нападни објекат је окривљени а заштитни (групни) је правосуђе”. Не може се рећи да је лажан исказ граматички објекат код кривичног дела давање лажног исказа већ би то могао да буде само исказ као средство којим суд утврђује чињенице у поступку. Са истим правом бисмо могли да тврдимо да је нпр. угрожени јавни саобраћај граматички објекат код кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја. Такође се не слажемо са тврђењем да је нападни објекат окривљени, јер, чак и у кривичном поступку (а то је само један од поступака где се може дати лажан исказ), окривљени који може бити индиректно оштећен због давања лажног исказа на тај начин што се може изрећи казна која је тежа по њега, чак ни тада он није нападнути објекат. Није нападнути објекат јер давањем лажног исказа учинилац можда има намеру да допринесе да се окривљени ослободи од казне или блаже казни па то не бисмо могли сматрати нападом. Нападнути објекат је поступак пред наведеним органима јер учинилац увек својим делом покушава да утиче на поступак како би се донела одлука која њему на неки начин одговара.⁷

2. Субјекти код кривичног дела давање лажног исказа

Питање које је најчешће дискутовано у вези са овим кривичним делом јесте, ко све може да буде учинилац овог кривичног дела. Одмах је јасно да биће овог кривичног дела обавезно подразумева две групе чињеница без којих нема овог дела. Прва група чињеница односи се на место и време извршења дела, па се каже, да се дело чини „пред судом или у пре-

„нападни објекат”, а понекад се и у њиховим текстовима ови појмови јављају као „заштићени објекат” и нападнути објекат. Сматрамо да су ова друга два термина правилнија и да њих треба употребљавати.

⁷ Другачије мишљење о овоме код др Милоша Радовановића: „Кривично право СФРЈ”, општи део, четврто издање, 1975, стр. 66.

кршајном, дисциплинском или управном поступку". Друга група чињеница везана је за својство лица која могу бити учиниоци кривичног дела и ту се тражи да лице буде „сведок, вештак, преводилац или тумач” или „странка која приликом извођења доказа саслушањем странака да лажан исказ, а на овом исказу је заснована одлука донесена у том поступку”. За лица која су таксативно набројана у првом члану закона као извршиоци кривичног дела нема спора, сва законодавства се слажу у томе да сведок, вештак, преводилац и тумач одговарају за давање лажног исказа.

Питање се поставља: да ли странка (не само под условима из ст. 2. закона) може бити извршилац овог кривичног дела? Осврћући се на ово питање са упоредноправног становишта др Љубиша Јовановић у свом чланку пише:

„... према швајцарском, италијанском и грчком КЗ странке у грађанском и управном поступку сматрају се извршиоцима дела давања лажног исказа не само када су исказ дале под заклетвом, него и кад исказ није потврђен заклетвом. Довољно је само да је странка опоменута од стране правосудног органа који врши саслушање да каже истину или да је пак сама странка дала свечану изјаву да ће говорити истину. Према немачком, пак, кривичном закону грађанска странка може бити кажњена за кривично дело давања лажног исказа само онда ако је лажан исказ дала под заклетвом. На сличан начин регулисао је ово питање и бивши југословенски грађански парнични поступак у члану 476.”⁸

По свему судећи интенција нашег законодавца је била да се странке у кривичном, парничном, прекршајном, дисциплинском и управном поступку не могу третирати као извршиоци кривичног дела давање лажног исказа. Иако је судска пракса у одређеним случајевима била и за и против, у теорији преовладава мишљење да странке не могу бити учиниоци овог дела. Очито је да је нпр. намерно избачен став 2. члана 250. из нацрта Закона о парничном поступку где је гласио:

„Лажан исказ странке дат заклетвом повлачи кривично-правне последице као лажан исказ сведока дат под заклетвом. На ово је суд дужан да упозори странке пре него почне њихово саслушање.”⁹

За кажњавање странака уколико даду лажан исказ код преслушавања изричито се залаже Б. Микуличић.¹⁰

Као што је напред већ речено, бројни су текстови у којима се дискутује проблем око тога да ли странка у судском поступку може одговарати за кривично дело давање лажног исказа. Без намере да их све коментаришемо опредељујемо се за

⁸ Др Љубиша Јовановић: „Одговорност за давање лажног исказа”, *op. cit.*, стр. 19.

⁹ Др Михајло Митић: „Да ли је лажан исказ странке у парничном поступку кривично дело из чл. 283. КЗ”, *Анали Правног факултета, Београд*, 1957, 3, стр. 254.

¹⁰ Б. Микуличић: „Давање лажног исказа”, *Гласник Адвокатске коморе АП Војводине*, 8/1956, стр. 28.

став законодавца (и најчешћи став теорије) да ово дело могу извршити само сведок, вештак, преводилац и тумач, као и странке у условима који су предвиђени у ставу 2. закона.

Да би сведок, вештак, преводилац или тумач били и кривци а не само извршиоци потребно је да поред тог својства (својство сведока, вештака итд.) буду одређеног узраста, умачуљиви и вини. У овом тренутку, да само напоменемо, да услов који се тиче узраста не испуњавају увек сведоци. Дете може бити сведок али због недостатка овог услова оно неће одговарати за давање лажног исказа.

3. Радња, последице, место и време извршења кривичног дела

Уопштено гледано свако кривично дело па и давање лажног исказа чини се одређеним вољним понашањем. Вољно понашање којим се чини радња кривичног дела може бити чињење и нечињење.

Код кривичног дела давање лажног исказа радња се састоји у давању лажног исказа. Рекли смо већ да је давање лажног исказа изношење неистинитих чињеница као истинитих. Ова радња се може јавити у виду негирања истинитих чињеница и у виду потврђивања неистинитих чињеница. „Такође се као неистинит исказ сматра прећуткивање истинитих чињеница које су од значаја за поступак али не и одбијање давања исказа уопште, што може да буде кажњиво али не ово кривично дело.”¹¹ Лажним исказом сматра се делимично изношење неистина и истина као и исказ који је у целини неистинит.

Последица којој тежи учинилац кривичног дела давање лажног исказа је да се у поступку који се води пред судом или пред неким од органа наведених у ставу 1. закона, донесе таква одлука, која не би била заснована на истинитим чињеницама, тј. да буде донета одлука у смислу навода лажног исказа. Мотиви за овакво понашање могу бити различити, нпр: пријатељство сведока и жеља да се помогне окривљеном за неко друго дело (да добије што мању казну), мржња према некој од странака и жеља да се у поступку донесе неповољна одлука по њу, сажаљење, користољубље, жеља за доказивањем и истицањем и сл. За само постојање кривичног дела мотиви су споредни.

Последица која би се огледала у довођењу органа поступка у недоумицу, у застоју са поступком, у доношењу неправилних одлука, одлука које су засноване на лажном исказу, у тежем или лакшем положају неке странке у спору, не тражи се за „обично” давање лажног исказа (као у ставу 1). Последица изражена у томе да је на лажном исказу заснована одлука суда у парничном или управном поступку и да је лажан исказ

¹¹ Др Милош Радовановић и др Мирослав Борбевећ, *op. cit.*, стр. 272.

дат од странке представља специфичну ситуацију (став 2). Законодавац је такође издвојио ситуацију када се лажан исказ даје у кривичном поступку (став 3. сем у КЗ Хрватске) и предвидео тежу казну имајући у виду да су последице неправилног, на лажима заснованог одлучивања у кривичном поступку тешке и могу се одразити на неоправдано строже кажњавање окривљених. То потврђује и став 4. где се посебно предвиђа случај када је дат лажан исказ у кривичном поступку који је узроковао особито тешке последице за окривљеног. Овде је предвиђен највећи износ казне јер су кривичне санкције личне природе и оне најтеже погађају грађане а грешка у доношењу одлуке на штету окривљеног се веома тешко може исправити (уколико је исправка уопште могућа).

Разматрајући последицу кривичног дела долазимо до закључка да за постојање овог дела није неопходно да се она видно манифестује и да неки резултат у виду завања суда, скретања поступка (нпр. у смислу проширивања оптужнице у кривичном поступку или доношења неправилне одлуке), већ сама продукција лажи у наведеним поступцима одражава се у једном виду угрожавања процеса откривања истине. Давањем лажног исказа лице угрожава тај процес откривања истине који је најбитнији за доношење коначне одлуке у сваком спору без обзира који орган водио тај поступак. Угрожавањем процеса откривања истине омета се и отежава рад суда односно других органа у наведеним поступцима.

Последица која се одражава у доношењу штете неким лицима на која се односи одлука у поступку споредна је а од значаја је за облик кривичног дела давања лажног исказа и одмеравања висине казне.

Место извршења као елеменат овог кривичног дела је изричито одређен (нпр. у чл. 206. КЗ СР Србије, где се тражи да дело буде извршено „пред судом или у прекршајном, дисциплинском или управном поступку” — став 1, „у парничном или управном поступку” — став 2, „у кривичном поступку” — став 3). Значи, место извршења овог кривичног дела није одређено у правом географском, просторном смислу али је везано за место извођења ових поступака па се не може замерити законодавцу да је у том смислу био непрецизан.

Време извршења кривичног дела давање лажног исказа има одређени значај као елеменат овог кривичног дела а тумачењем долазимо до закључка да сведок, вештак, преводилац или тумач могу ово дело учинити само у време док им је дато право да исказују у наведеним поступцима и само док су у наведеним својствима. Ако би у току поступка неко од ових лица добило нпр. својство странке, у истом поступку оно не би могло да учини кривично дело давање лажног исказа.

За време извршења дела са становишта кажњавања значајне су одредбе става 5. закона (сем у КЗ СР Хрватске где је то став 4) где се каже: „Ако учинилац добровољно опозове

свој лажан исказ пре него што се донесе коначна одлука, казниће се новчаном казном или затвором од три месеца, а може се и ослободити од казне". На овај начин дата је могућност да учинилац битно ублажи последице свог дела, покаже један вид стварног кајања за учињено дело. Опозивањем свог лажног исказа пре доношења коначне одлуке учинилац даје могућност суду да имајући то у виду изрекне блажу казну или да га ослободи од казне.

4. Друштвена опасност кривичног дела давање лажног исказа

Друштвена опасност кривичног дела је један од основних елемената бића сваког кривичног дела а састоји се у угрожавању или повреди неког друштвеног добра. Рекли смо да се кривичним делом давање лажног исказа угрожава интерес правосуђа да се донесе правилна одлука пред судом или у прекршајном, дисциплинском или управном поступку. Органи правосуђа су друштвени органи који у свакој држави штите интересе владајуће класе, код нас радничке класе. Класи на власти увек је у интересу да њени органи исправно и ефикасно функционишу. Отуда и санкционисање давања лажног исказа као кривично дело.

За давање лажног исказа потребно је да је већ у току неки поступак („пред судом или у прекршајном, дисциплинском или управном поступку”), па везујући постојање кривичног дела давање лажног исказа за овај основни поступак, понекад долази до сумње да се давање лажног исказа у одређеним случајевима може третирати као дело које представља незнатну друштвену опасност. До оваквог третирања овог дела долази у случају када се основни поступак, поступак у коме се чини дело давања лажног исказа, води по предмету који је мање вредности или мањег значаја (нпр. у кривичном поступку дела која су на граници да се третирају као дела од незнатне друштвене опасности, у парничном поступку спорови мале вредности и сл.). Они који овако мисле изводе незнатну друштвену опасност давања лажног исказа из малог значаја и мале друштвене опасности основног дела (у кривичном поступку).¹²

Сматрамо да давање лажног исказа, онако како је одређено у кривичним законима република и покрајина не може бити ни у ком случају третирано као дело које представља незнатну друштвену опасност, иако, наравно, свако поједино давање лажног исказа у зависности од околности под којима је дато, мотива, субјеката и осталих услова, има своју посебну друштвену опасност која ће бити од значаја за висину изречене казне.

¹² Види „Збирку судских одлука”, (1961), VI-3-222.

5. Стадијуми извршења кривичног дела давање лажног исказа

Кад се разматрају стадијуми извршења овог кривичног дела види се да припремне радње могу постојати и да се могу огледати у припремању за давање лажног исказа, у психичкој припреми, или пак у припремању лажног налаза и мишљења код вештака (где су ове радње најочљивије) али се за ове радње припремања кривичног дела не одговара.

Покушај код кривичног дела давање лажног исказа није могућ јер, као што смо рекли, давањем лажног исказа лице угрожава процес откривања истине у неком поступку а свака поједина изговорена лажна констатација (па макар се састојала и од једне речи) чини свршено кривично дело. При овоме није од значаја да ли органи који воде поступак одмах знају да је исказ лажан или то накнадно открију.

Једно од спорних питања у вези са кривичним делом давање лажног исказа јесте: да ли је добровољни опозив лажног исказа, пре него што се донесе коначна одлука — добровољни одустанак.

Ако се слажемо са тим да се давањем лажног исказа угрожава процес откривања истине, да то чини чак и тада кад учинилац наизменично даје лажне исказе и добровољно их опозива, онда је јасно да одустајање не постоји. Ометање органа правосуђа је учињено, лице није испунило очекивање правосудног органа, у најбољем случају оно се лажним исказивањем неозбиљно понело према друштвеном (државном) органу — и то се више ничим не може исправити.

Али ако се посматра споредна последица до које би евентуално дошло доношењем коначне одлуке и која би се нпр. могла одразити у неправедном кажњавању окривљеног, у неоправдано дужем поступку, у шиканирању органа поступка и сл. — онда добровољни опозив лажног исказа може да постоји и он би се огледао у доприносу да до овакве последице не дође.

Дакле, од ометања рада правосуђа који се огледа у ометању процеса откривања истине немогуће је одустати код кривичног дела давање лажног исказа, али од ометања рада правосуђа у смислу доношења неправилне коначне одлуке могуће је добровољно одустати до доношења ове одлуке а добровољни одустанак би се огледао у опозиву датог лажног исказа.

6. Стицај кривичних дела у вези са кривичним делом давање лажног исказа

Стицај кривичних дела је постојање више кривичних дела извршених од истог лица за чије извршење том лицу није пре-судено.¹³

¹³ У овом раду већина општих појмова кривичног права дефинисани су на начин како их презентира др Љубиша Јовановић у књизи „Кривично право” или у другим радовима.

Кривично дело давање лажног исказа може се појавити у реалном стицају са било којим другим кривичним делом.

За нас је интересантна појава идеалног стицаја код овог кривичног дела. Идеални стицај, као појава да се једном радњом остварује више кривичних дела, јавља се и код кривичног дела давање лажног исказа а најчешће заједно са неким од дела из групе тзв. вербалних дела. Тако нпр. сведок може да да лажан исказ и истим исказом увреди неког, или учини кривично дело клевете. У овом случају имамо идеални хетерогени стицај (где се са једном радњом проузрокује више кривичних дела различите врсте) између кривичних дела давања лажног исказа и једног или оба од наведених дела. Идеални хомогени стицај код кривичног дела давање лажног исказа није могућ.

Као што смо рекли, давањем лажног исказа може се у исто време учинити и скоро свако дело чија се радња састоји у саопштавању нечега (као нпр: издавање пословне тајне, излагање порузи народа и народности Југославије, увреда, изношење личних и породичних прилика и сл.), па се поставља питање, не чини ли се на овај начин привидни стицај кривичних дела. Мишљења смо да овде нема привидног стицаја, поготову не у форми специјалитета, иако има доста сличности са тим случајевима. Код привидног стицаја, учинилац са једном или више радњи проузрокује више последица и оствари више кривичних дела, али се кривичноправно узима да постоји само једно дело. Учиниоца, чинећи дело давање лажног исказа, не мора да учини још неко од вербалних кривичних дела али када се он одреди за давање таквог лажног исказа којим ће уједно нпр. издати и неку пословну тајну, он тиме чини двоструку повреду правних норми па је нормално да тако и одговара.

III. КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ ЗА ДАВАЊЕ ЛАЖНОГ ИСКАЗА

1. Урачуњљивост код кривичног дела давање лажног исказа

Урачуњљивост представља скуп интелектуалних и вољних елемената који чине човека способним да мисли, расуђује и одлучује о својим поступцима и да управља са њима. Као што видимо, да би неко био урачуњљив мора да схвата значај свог дела тј. да има интелектуалну моћ, и да може да управља својим поступцима тј. да има волунтаристичку моћ. Урачуњљивост је основ виности а заједно са виношћу чини одговорност једног лица као учиниоца неког дела. Кривична одговорност је неопходан услов за могућност да неко буде кажњен за извршено дело.

За извршење кривичног дела давање лажног исказа, као и за сва друга, потребно је да је учинилац био способан да схва-

ти значај свог дела и да је био у могућности да одлучује о својим поступцима.

Битно смањена урачунљивост која је предвиђена у члану 12. став 2. Кривичног закона СФРЈ, може постојати и код кривичног дела давање лажног исказа и може бити факултативан основ за ублажавање казне. Битно смањена урачунљивост код давања лажног исказа посебно се често може јавити код неких облика психопатија.

Код кривичног дела давање лажног исказа може се јавити и *actiones liberae in causa*. Могућност да неко буде неурачунљив у време давања лажног исказа, а да то орган пред којим се води поступак (поступак у коме се чини кривично дело) не примети и не одузме због тога лицу својство сведока, вештака, преводиоца или тумача, постоји, иако је вероватноћа за тако нешто мала. Учиниоца би био одговоран и за давање лажног исказа у неурачунљивом стању ако се је сам ставио у неурачунљиво стање иако је знао, односно био дужан да зна, да у таквом стању може извршити кривично дело давање лажног исказа.

2. Виност код кривичног дела давање лажног исказа

Виност, уопште, је психички однос учиниоца према кривичном делу као свом остварењу што може бити изражено у умишљају и нехату. Умишљај постоји када је учинилац био свестан свог дела и хтео његово извршење или када је био свестан да услед његовог чињења или нечињења може наступити забрањена последица, па је пристао на њено наступање. Из овога следи да постоје две врсте умишљаја и то: директни умишљај и евентуални умишљај.

Код кривичног дела давање лажног исказа дело се увек чини са умишљајем. То утолико пре што се и пред судом, и пред осталим органима у чијим поступцима може да дође до давања лажног исказа увек практикује (као обавеза органа који води поступак) упозорење сведока, вештака, тумача, преводиоца па и странке (иако нема санкције за њен лажан исказ) да је давање лажног исказа кривично дело. Тако да и лице које није никада до тада дошло пред суд и други орган који води наведени поступак, нити је знало за постојање овог дела, са знаје у чему се састоји ово дело и наслућује какве су последице по учиниоца. Зато је ово дело могуће учинити само са умишљајем.

Циљеви које учинилац може имати у вези са извршењем овог кривичног дела су у глобалу везани за доношење одлуке у неком поступку и то у оном облику како то учиниоцу кривичног дела давање лажног исказа одговара. У зависности од мотива који га гоне на давање лажног исказа циљ може бити:

да се донесе неповољна одлука по неку од странака, да се некоме помогне да оствари неко право које у суштини нема, да се из неког разлога одуговлачи поступак, да се органу који води поступак смета и тиме умањи његова ефикасност па и квалитет рада људи који воде поступак, да се кривични поступак води против лица које није учинилац и тиме заштити прави учинилац и сл.

Мотиви за давање лажног исказа могу такође бити разни, од хуманих и узвишених (који се овако на неадекватан начин исказују) до ниских и неморалних.

Мотиви и циљеви које је учинилац имао пред собом када се одлучио да да лажан исказ могу бити од значаја за одлучивање о казни.

3. Сила и претња код кривичног дела давање лажног исказа

Примена силе и претње над учиниоцем кривичног дела давање лажног исказа могу се јавити у пракси. Ако неко принуди једно лице да да лажан исказ, као и код осталих кривичних дела, и овде би то био основ за искључење постојања виности.

Интересантан је случај када нека од странака у поступцима наведеним у закону, примени силу или претњу према лицима која могу дати лажан исказ. Као што смо напред рекли, странка (сем из случаја из става 2) не може бити учинилац кривичног дела давање лажног исказа, међутим, могла би се јавити као лице које чини принуду или претњу да неко други да лажан исказ. Странке су субјекти у поступку који су најзаинтересованији да се донесе онаква пресуда каква им одговара, а законодавац дозвољава странкама да оне тај свој интерес у поступку остваре у што већем обиму и што слободније. Зато странке у поступку не могу бити извршиоци кривичног дела давање лажног исказа (дозвољава се странкама да чак и лажима допринесу свом бољем положају у поступку и тиме изборе повољнију одлуку у спору). Међутим, ако би странка принудила неког од лица која могу дати лажан исказ да да такав исказ, то би било ипак неадекватно коришћење страначких права (макар се радило и о окривљеном у кривичном поступку који има најочитији, најјачи и можда највећи интерес да се по њега донесе што повољнија одлука), па би могла бити позвана за то на одговорност, док би сила или претња били основ за искључење виности а тиме и одговорности лица које је дало лажан исказ.

Није искључена могућност да до примене силе или претње дође и од органа поступка или пак од трећих лица која се не јављају у поступку али су заинтересована за доношење одлуке у том поступку.

До стварне заблуде, као и до правне заблуде, код кривичног дела давање лажног исказа не може доћи с обзиром да су лица која могу учинити ово дело увек упозорена од органа поступка на ово дело а обележја дела су очита из самог назива кривичног дела који се у упозорењу саопштава.

4. Саучесништво код кривичног дела давање лажног исказа

Саучесништво постоји кад у остварењу једног кривичног дела суделује више лица. Због природе самог кривичног дела давање лажног исказа, саучесништво у облику саизвршилаштва није могуће.

Подстрекавање, као умишљајно навођење једног лица на извршење одређеног кривичног дела, као и памагање, које би се огледало у умишљајном предузимању радње којом се доприноси учиниоцу да изврши кривично дело, и код кривичног дела давање лажног исказа могу се јавити.

Подстрекавање би постојало када неко утиче на сведока, вештака, преводиоца или тумача да да лажан исказ. То утицање може се огледати у наговарању, обећавању награде или неке друге користи, застрашивањем а понекад и одвраћањем од давања лажног исказа ако се зна да то одвраћање постиже супротан ефекат. Подстрекавање се може извршити и индиректно, преко другог лица у ком случају имамо саподстрекавање. Подстрекач би одговарао за кривично дело давање лажног исказа подстрекнутог као да га је сам учинио.

Питање је, шта ако је странка подстрекач у поступку пред судом (или другим органом), а поготову ако је подстрекач окривљени у кривичном поступку? Окривљени је заинтересован да се у поступку донесе одлука која је још повољнија за њега и законодавац му даје право на одбрану уз доста слободе у остваривању овог права. Зато сматрамо да окривљени не би требало да буде третиран као саучесник, одн. да не би могао да одговара за навођење сведока на лажно исказивање.¹⁴ Окривљени се труди свим силама да избори у одлуци суда што повољнију одлуку за себе а то што ово средство има карактеристике неморалног посла, може бити од значаја само код оцењивања моралног лика окривљеног, код одлучивања о висини и врсти казне и одређивања третмана. Слична је ситуација и код странака у парничном, прекршајном, дисциплинском и управном поступку.

¹⁴ „... код навођења сведока на лажно сведочење тешко би се могла прихватити одговорност за саучесништво, јер је логично очекивати такву активност окривљеног којом би он утицао на сведоке да дају исказ у његову корист. Таква делатност се тешко може одвојити од права одбране, јер је она управо усмерена у том циљу.” — Др Љубиша Јовановић: „Одговорност за давање лажног исказа”, Правни живот, 9—10/1959, стр. 19—20.

Помагање је могуће и код кривичног дела давање лажног исказа и оно би се код овог дела огледало у објашњавању лицу шта да каже и како да аргументује свој лажан исказ. То се поготову може код давања лажног исказа вештака где неко може да састави лажан налаз и мишљење а да га вештак само потпише и преда суду, чиме би се остварила сарадња и допринос учиниоцу да изврши кривично дело. Помагач се кажњава као да је сам учинио кривично дело а може се и блаже казнити. Блаже кажњавање је факултативно а произилази из чињенице да помагач не може сам да изврши ово дело јер најчешће нема потребно својство (вештака, сведока, тумача или преводиоца) које му је потребно да би био извршилац овог кривичног дела.

IV. КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО ДАВАЊЕ ЛАЖНОГ ИСКАЗА

За кривично дело давање лажног исказа предвиђене су казне затвора и новчана казна. Казна затвора одређена је у различитом трајању зависно од облика у коме се јави кривично дело а новчана казна није посебно ограничена.

Зависно од ситуације у којој се јавља ово кривично дело, казна затвора може бити изречена у сваком износу, од 15 дана до 15 година. Да се распон креће до општег максимума од 15 година затвора потврђује нам тумачење става 4. где је одређен посебан минимум казне а нема посебног максимума што значи да се горња граница казне креће до општег максимума за ову врсту казне. Општи максимум за ову врсту казне је 15 година те се има сматрати да би у случају из става 4. суд могао изрећи казну до те границе. Ово не важи за давање лажног исказа у СР Хрватској где је у кривичном закону одређен изричито и посебан максимум ове казне и он износи 10 година.

Новчана казна такође није посебно нормирана тако да би за њу ваљало узети општи минимум предвиђен за ову врсту казне и општи максимум предвиђен за ову врсту казне као границе у којој се може изрећи новчана казна код кривичног дела давање лажног исказа. Висина новчане казне може се изрећи у границама од 500 до 20.000 динара а може бити казна и већа ако је давање лажног исказа учињено из користољубља.

Степеновање друштвене опасности код појединих облика кривичног дела давање лажног исказа најбоље се може видети по санкцијама које за њих одређује законодавац. Гледајући са те стране примећујемо да се посебно строго кажњава давање лажног исказа у кривичном поступку, а да је највећа казна за случај да из лажног исказивања наступе тешке последице за окривљеног. Најмањи износ казне и најблажи став према учиниоцу законодавац заузима у последњем ставу где предвиђа

казну за онога ко опозове свој лажан исказ до доношења коначне одлуке. У овом ставу предвиђена је и могућност кажњавања новчаном казном као и ослобођење од казне. Ослобођење од казне факултативно је и оставља се суду да о њему слободно одлучује.

V. ДАВАЊЕ ЛАЖНОГ ИСКАЗА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКА И ПОКРАЈИНА

Давање лажног исказа је као кривично дело утврђено у свим републичким и покрајинским кривичним законима као једно од дела сврстаних у групу кривичних дела против правосуђа.

Разлике које се јављају у формулисању овог кривичног дела у кривичним законима република и покрајина нису ни суштинске ни принципијелне али постоје, па ћемо нешто о њима овде рећи.

Давање лажног исказа углавном је санкционирано кроз 5 ставова у свим кривичним законима република и покрајина, осим СР Хрватске где је изостављен став 3. тако да има укупно четири става.

Битније разлике се углавном јављају у одређивању санкције кривичног дела. Тако у 3. ставу кривичних закона република и покрајина, где је одређена казна за давање лажног исказа у кривичном поступку, у СР Босни и Херцеговини и СР Словенији утврђена је у распону од 6 месеци до 5 година а у осталим републикама и покрајинама од 3 месеца до 5 година. Већ смо рекли да тај став не садржи Кривични закон СР Хрватске.

Одређујући казну за ситуацију када се да лажан исказ у кривичном поступку па наступе особито тешке последице за окривљеног, републичка законодавства нису јединствена. Тако кривични закони СР Босне и Херцеговине, СР Македоније, СР Црне Горе, САП Војводине и САП Косова одређују казну затвора „најмање једну годину“, СР Словеније „најмање две године“ а СР Хрватске „од једне до десет година“. Примећујемо да је Кривични закон СР Хрватске најблажи за учиниоца кривичног дела давање лажног исказа уколико се ради о давању лажног исказа у кривичном поступку.

У случају када учинилац добровољно опозове свој лажан исказ пре него што се донесе коначна одлука казниће се „новчаном казном или затвором до три месеца, а може се и ослободити од казне“ — тако одређују санкције у ставу 5. скоро све републике и покрајине (осим СР Хрватске и СР Србије). У Кривичном закону СР Хрватске поменута санкција одређена је у ставу 4. члана 186. где је за разлику од других одређена казна затвора „до шест месеци“.

У вези са казнама у члану 206. КЗ СР Србије интересантна је формулација казне у ставу 5. где пише: „Казниће се новчаном казном или затвором од три месеца, а може се и ослободити од казне”. Логичко-граматичким тумачењем санкције долазимо до закључка да уколико се суд одлучи да примени казну затвора за онога ко опозове свој исказ до доношења коначне одлуке, мора да изрекне казну „од три месеца”. Казна је овако гледано стриктно одређена на три месеца. С обзиром да је став нашег кривичног права да казна мора бити дељива да би могла бити изречена у већем или мањем износу чиме се постиже индивидуализација казне у односу на извршиоца, питање је зашто је законодавац овако одредио казну. У законима осталих република и покрајина она је одређена изразом „до три месеца” а само у Кривичном закону СР Србије изразом „од три месеца”. Можда је по среди штампарска грешка која се поткрала у штампању „Службеног гласника СР Србије” која би морала бити исправљена, а можда је законодавац сматрао да дајући три могућности суду (да изрекне казну затвора од три месеца, да новчано казни учиниоца или да га ослободи од казне) даје довољно могућности суду за индивидуализацију казне. Сматрамо да се ипак ради о штампарској грешци.

* * *

На завршетку овог рада још једна напомена: поступци против учиниоца кривичног дела давање лажног исказа су веома ретки (иако је лажно исказивање често) тако да нема неке богате судске праксе.

ИЗ СУДСТВА

Одлука извршног суда којом се заказује или отказује спровођење принудног извршења има карактер закључка којим се одлучује о току поступка и против истог није дозвољена жалба.

...

Виши суд одбацује жалбу као не-дозвољену.

Изрека решења Општинског суда у Н. С. бр. I. 5225/79. од 7. IX 1979. године гласи: „Исељење заказано принудним путем за дан 7. IX 1979. год. у 8,00 h се отказује, идуће ће бити заказано писменим путем, након што суд донесе одлуку по предлогу Општине Н. С. као трећег лица од 7. IX 1979. године.”

Нападнута одлука у суштини представља закључак Извршног суда из чл. 7. ЗИП-а, будући да се исти очигледно односи на управљање поступком. Пошто против закључка нема места правном леку, како то изричито произилази из чл. 8. став 7. истог Закона, другостепени суд је поступио по одредби чл. 380. тачка 1. у вези са чл. 378. став 1. ЗПП и чл. 14. ЗИП-а, па је повериоачеву жалбу одбацио као недозвољену.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 2846/79)

Да ли је основана наплата мандатних и извршних трошкова уколико је главни дуг измирен пре у-тужења, а није уложен приговор против платног налога?

...

Виши суд жалбу дужника ува-жава, па решење Општинског суда

у Н. С. бр. I. 2831/79. од 11. XII 1979. године, у побијаном делу којим је одбијен приговор дужника и решење бр. I. 2831/79. од 31. V 1979. год. остављено на снази у погледу мандатних и извршних трошкова, преиначује тако: што приговор усваја, решење бр. I. 2831/79. од 31. V 1979. године укида у погледу мандатних и извршних трошкова, те поступак извршења обуставља.

Изрека првостепеног решења гласи: „Приговор дужника од 29. VIII 1979. године, се одбија. Узима се на знање повлачење предлога за извршење у односу на главницу од 95.— динара, па се у том делу извршни поступак по решењу овог суда бр. I. 2831/79. од 31. V 1979. год. обуставља, док у осталом делу цитирано решење о извршењу остаје неизмењено”.

Жалба је основана.

Мандатну тужбу ради наплате ТВ претплате од 95.— дин. за јуни месец 1977. године поверилац је поднео првостепеном суду дана 27. IV 1978. године, па је суд издао платни излог којим је утврдио и мандатне трошкове од 80.— динара. Мада је достављање платног налога извршено по одредби чл. 142. ЗПП, евидентно је да дужник лично није примио платни налог и (сасвим могуће), да за њега није ни знао.

Предлог извршном суду поверилац је поднео дана 31. V 1979. године, па је суд донео решење о извршењу од истог датума, којим је утврдио и извршне трошкове од 140.— дин. Дужник је благовремено приговорио наводећи да је главну обавезу измирио још 7. VI 1977. године што је поткрепио фотокопијом признанице. Предложио је да се поступак обустави. Поводом његовог приговора поверилац је поднео од 30. VIII 1978. године ис-

такао да повлачи предлог у погледу главнице, с тим што остаје код мандатних и извршних трошкова, а то због тога што дужник није изјавио приговор против платног налога, па је након тога првостепени суд донео побијано решење.

Ако се има у виду да је несумњиво да је дужник измирио своју обавезу у погледу ТВ претплате још 7. VI 1977. године, дакле благовремено, да му платни налог није био лично достављен и да је поверилац повукао предлог у погледу главног захтева, мишљење је другостепеног суда да дужник не може сносити штетне последице због очигледно неуредне евиденције повериоца у погледу наплате ТВ претплате, дакле да се ради о основаном приговору из чл. 53. тач. 8. ЗИП. Стога је уважио жалбу и побијани део првостепеног решења преиначио као у изреци.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 3039/79)

Права трећих лица у извршном поступку ради исељења

...

Другостепени суд у целости прихвата правни став и разлоге првостепеног суда, на исте указује, и стога налази да је сасвим небитно то што дужник више не станује у предметном стану. Битно је да дужник повериоцу није предао стан ослобођен од лица и ствари, што у осталом и сам признаје, а што даље значи да још увек није извршен део изреке пресуде која је извршна исправа у овом поступку, а којим је дужник обавезан на предају стана. Пошто стан и даље није предат у посед повериоцу, нема сумње да и даље стоје услови за принудно извршење, како је то и првостепени суд правилно нашао. Што се тиче лица Ш. К. која је једно време по исељењу дужника лично користила стан, несумњива је чињеница да га ни она више не користи у сврху становања, већ га издаје подстанарима, што произилази и из фотокопије тужбе која је прикључена жалби, а што указује на закључак да ни за Ш. К. не може наступити знатнија штета услед

наставка поступка извршења. До душе, може се говорити о штети у виду изгубљене подстанарине, међутим, не ради се о таквој штети којој суд може пружити правну заштиту, будући да је издавање целог стана законито једино у случајевима из чл. 29. став 1. Покрајинског закона о стамбеним односима, што није конкретан случај. Према томе, ради се о незаконито стеченом приходу у виду подстанарине, коме суд не може пружити заштиту нити га ценити у смислу одредбе чл. 65. ЗИП.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 2879/79)

Изузимање од извршења одређених принадлежности дужника

...

Првостепени суд је правилно поступио када је изузео од извршења примања дужника која чине инвалиднина и инвалидски додатак, обзиром на одредбу чл. 93 тач. 4 Закона о извршном поступку, која предвиђа да се извршење на примањима ратних и мирнодопских војних инвалида по основу инвалидине, ортопедског додатка и инвалидског додатка може спровести само за потраживања по основу законског издржавања односно, губитка радне способности и накнаде штете за изгубљено издржавање услед смрти даваоца издржавања, и то до износа од 1/2 тога примања, те да потраживање повериоца потиче од ненаплаћене закупнине — подстанарине.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 2687/79)

Правни субјективитет судова и других органа у извршном поступку

...

Правилно је првостепени суд одлучио да се прогласи месно надлежним за поступање у напред о-

значеној извршној ствари, те да предмет уступи Општинском суду у З. као стварно и месно надлежном суду за поступање. Наиме, извршна исправа на основу које се тражи извршење наплатом трошкова судског поступка у износу од 1.023,75 динара, јесте одлука суда Удруженог рада Војводине у којој је као учесник означен поверилац Ц. М. а против учесника САПВ Окружни суд — радна заједница у З. Пошто је у питању одлука којом се поништава одлука збора радника Окружног суда у З. о додели на коришћење стана, то је и по мишљењу овог суда дужник Окружни суд у З. јер у оваквим споровима правни субјективитет имају органи какав је бивши Окружни суд у З. а сада Виши суд у З. Према томе и по мишљењу овог суда у обавези је да накнади трошкове поступка садашњи Виши суд у З. па због тога је правилно првостепени суд одлучио да се прогласи месно ненадлежним и да цео предмет уступа Општинском суду у З. као стварно и месно надлежном суду.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 128/80)

Кућни савет као тужилачка странка у поступку

...

Не стоји тврдња тужене да је суд починио битну повреду одредаба парничног поступка из чл. 354. ст. 2. тач. 10. ЗПП-а, са позивом да је у парници учествовао тужилац који не може бити странка у поступку. У конкретном случају, тужилац према свом облику удруживања, статусу и положају у управљању заједничким просторијама у стамбеној згради у друштвеној својини, у суштини испуњава битне услове за стицање страначке способности, па је правилно првостепени суд поступио када је тужиоца прихватио као странку, јер су у свему испуњени услови предвиђени прописом чл. 77. ст. 3. ЗПП-а.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 2958/79)

Одредбу чл. 94. ЗСО треба тако тумачити да се принудно иселење лица може вршити у зимском периоду само уколико се оно бесправно уселило

...

Другостепени суд у целости прихвата правни став и све разлоге првостепеног суда, на исте упућује, и стога налази да је сасвим ирелевантно то што тужена нема где да се исели и што издржава дете. Наведени разлози односе се на социјални статус тужене, који није меродаван у конкретној парници, будући да се тужбени захтев односи на иселење и то након што је уговор странака уредно отказан, а тужена тиме изгубила право на даље коришћење стана. Отказом уговора тужена је постала бесправни корисник стана, па је несумњиво дужна да се исели и то без озбира да ли јој је својевремено заиста било обећано да ће у стану становати све до повратка тужиље из болнице. Што се тиче времена иселења, стоји императивна одредаба из чл. 94. Покрајинског закона о стамбеним односима да се принудно иселење из стана по било ком основу, сем у случају бесправног уселења, не може вршити у периоду од 1. новембра до 1. априла, што значи да ни тужена, у поступку извршења неће бити принудно иселењена до 1. априла 1980. године, до ког времена свакако може решити своје стамбено питање.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 2928/79)

Писмено упућена опомена је неопходан услов за отказивање уговора о коришћењу стана

...

Побијаном пресудом првостепени суд је одбио тужбени захтев да се туженом откаже уговор о коришћењу стана у Н. С. ул. Б. М. бр. 12, те наложи иселење и исплата парничних трошкова.

Из изведених доказа и неспорних чињеница, произилази да је тужилац власник породичне стамбене зграде у Н. С. ул. Б. М. бр. 12, а

тужени носилац станарског права на једном од станова те зграде, који се састоји од две собе са нус-просторијама. Ранија власница стамбене зграде била је тужиочева мајка, која је умрла дана 21. јануара 1975. године, а чији је наследник тужилац. Странке нису закључиле уговор о коришћењу стана, станарина није уопште утврђена, нити је тужилац, пре утужења писмено опоменуо туженог да исплати заосталу станарину.

На овако утврђено чињенично стање, које махом није било спорно, првостепени суд је правилно применио одредбе Покрајинског закона о стамбеним односима и правилно нашао да тужени није у доцњи са исплатом станарине, будући да му писмена опомена никада није била упућена, дакле, да тужбени захтев није основан, услед чега је одлучио као у изреци.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 2948/79)

Стицање станарског права на стану у својини грађана

Ревизија тужиоца није основана.

У парничном поступку је утврђено да је тужилац власник спорног стана. Тужилац као закуподавац и сада покојни муж тужене М. Љ. као закупопримац, закључили су уговор о закупу спорног стана од 1. X 1951. године, а са М. Љ. у стан се уселила и првотужена К. као његова супруга. Цела стамбена зграда у којој се налази спорни стан, налази се на управљању код друготуженог СИЗ-а, а тужиоцу се уступа део станарине за амортизацију истог стана. Правни претходник друготуженог СИЗ-а пред. за газдовање стамбеним зградама, закључио је са туженом М. К. уговор о ко-

ришћењу спорног стана 9. XII 1966. године.

На подлози ових чињеница судови су судили правилном применом материјалног права. Будући да је по тада важећим прописима о тада важећим стамбеним прописима, као и прописима о стамбеним односима који су важили све до ступања на снагу сада важећег Закона о стамбеним односима („Сл. лист САПВ” бр. 19/74), услед великог недостатка станова, установљен посебан правни режим расподеле и коришћења станова и стицања стамбеног права и на становима у грађанском власништву, то је била искључена примена грађанског права о закупу таквих станова и о коришћењу истих по грађанско-правним прописима односно, правилима. Постојала је обавеза сваког власника стана у којем он није становао да га изда на коришћење, према прописима о стамбеним односима, и на тим становима се стицало станарско право. Из тих разлога, основано закључују нижестепени судови, да спорни уговор о закупу из 1951. године има дејства уговора о давању стана на коришћење. Према томе, сада покојни супруг тужене и тужена стекли су станарско право на спорном стану као носиоци станарског права на дан усељења у исти 1951. год. на основу наведеног уговора из 1951. године, и тужила то станарско право никада није изгубила, па ни по новом Закону о стамбеним односима (чл. 78 ст. 1). Исто тако, пошто је тужена стекла станарско право већ 1951. год. уговор о коришћењу стана закључен 1966. године са Стамбеним предузећем није био основ за некакво поновно стицање станарског права, па су и у вези с тим основана мишљења нижестепених судова изнесена у пресудама.

(Врховни суд Војводине Рев. 541/79)

Праксу приредио
Светозар Добросављев

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 8. II 1980. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника Управног одбора, и секретара Управног одбора о раду органа Коморе између две седнице, и благајника Управног одбора о стању финансијских средстава Адвокатске коморе Војводине на дан 8. II 1980. године.

2) Формирана је радна група у саставу: Јовановић Драгољуб, члан УО, председник Комисије за примену Тарифе, Сава Савић, председник Комисије за сарадњу са СИЗ-ом пензијског и инвалидског осигурања, др Никола Воргић, председник Комисије за прописе и правну праксу, и Милић Томислав, секретар УО, ради сачињења допуне образложења датог поводом донете Одлуке о изменама и допунама Тарифе о наградама и накнади трошкова за рад адвоката коју је донела скупштина Адвокатске коморе Војводине 16. јуна 1979. године.

3) Управни одбор сазвао је редовну годишњу Скупштину Адвокатске коморе Војводине за дан 31. мај 1980. године у Вршцу. Позив са дневним редом доставиће се свим члановима Адвокатске коморе Војводине благовремено, а скупштински материјал биће објављен у „Гласнику”.

4) На предлог Управног одбора, председник Управног одбора сазвао је Конференцију адвоката за дан 26. април 1980. године у Кањижи.

5) Управни одбор након разматрања преднацрта одлуке о изменама и допунама Статута у циљу спровођења у живот иницијативе друга Тита за увођење колективног руководства у Адвокатској комори Војводине, закључио је да сви чланови Управног одбора и председници Комисија који су преднацрт одлуке примили до 1. марта 1980. године администрацији Адвокатске коморе Војводине доставе писмено мишљење и предлоге, које ће почетком марта размотрити Комисија за статутарна и нормативна акта.

6) Управни одбор је задужио Комисију за праћење примене Друштвеног договора да преко Општинских организација адвоката прати да ли се Друштвени договор примењује и ако се уоче разлике у стопама које плаћају радници у уједињеном раду и које плаћају адвокати да поднеском укаже скупштини општине односно СИЗ-у па уколико не дође до исправке односне одлуке Адвокатска комора Војводине покренуће поступак пред Уставним судом ради оцене уставности и законитости.

7) Управни одбор прихватио је Завршни рачун Адвокатске коморе Војводине и упућује га скупштини Адвокатске коморе Војводине на усвајање.

8) Решењем број 330/79. уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине Војновић Станко, са даном 15. децембар 1979. године са седиштем адвокатске канцеларије у Шиду, у Ул. Бориса Кидрича бр. 16, који је решењем Основне адвокатске коморе у Београду исписан из Именика адвоката са даном 14. XII 1979. године због преселења седишта канцеларије у Шид.

9) Решењем број 39/80. уписује се у Именик адвокатских приправника Вујовић Драган, са адвокатско приправничком вежбом код Антић Слободана, адвоката у Старој Пазови. Адвокатско приправничка вежба тече од 8. II 1980. године.

10) Решењем број 32/80. уписује се у Именик адвокатских приправника Асирчић Јулијана, са адвокатско приправничком вежбом код Милић Томислава, адвоката у Новом Саду. Адвокатско приправничка вежба тече од 8. II 1980. године.

11) Решењем број 38/80. узето је на знање да је Цветановић Живојин са 1. II 1980. године преселио седиште адвокатске канцеларије у Сремске Карловце у Ул. М. Тита бр. 27.

12) Решењем број 23/80. евидентиран је уговор о пружању правне помоћи и заступању закључен између Лукић др Велибора, адвоката у Новом Саду и „Ас-импекс“ експорт-импорт ООУР „Центропапир“ Нови Сад од 9. I 1980. године.

13) Решењем број 339/79. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Вуков Буре, адвоката у пензији из Суботице, који је умро 9. XII 1979. године и посмртнину исплати његовој удовици Вуков Марији Милки, Бориса Кидрича бр. 11.

14) Решењем број 338/79. брише се из Именика адвоката др Федор Адамовић, адвокат у Новом Саду са даном 29. XII 1979. године због пензионисања. За преузимаатеља одређен је Матијевић Иван, адвокат у Новом Саду, ЈНА бр. 2. Узето је на знање да др Федор Адамовић, задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

15) Решењем број 346/79. брише се из Именика адвоката Станковић Радивој, адвокат у Новом Саду, члан Адвокатске радне заједнице — „Адвокатски биро — установа правне помоћи“ из Новог Сада, са даном 31. XII 1979. године због пензионисања. За преузимаатеља одређен је мр Војислав Попадић, адвокат у Новом Саду, члан Адвокатске радне заједнице „Адвокатски биро — установа правне помоћи“ из Новог Сада. Узето је на знање да Станковић Радивој задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

16) Решењем број 9/80. брише се из Именика адвоката Брајков Јосип, адвокат у Суботици, са даном 31. I 1980. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређен је Влаховић Владета, адвокат у Суботици, Максима Горког бр. 14. Узето је на знање да Брајков Јосип задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

17) Решењем број 8/80. Борош Јене, адвокат у Молу, са даном 15. I 1980. године преселио је седиште своје адвокатске канцеларије у Аду, Ул. М. Тита бр. 36.

18) Решењем број 340/79. узето је на знање да је Кецојевић Драгутин, адвокат у Новом Саду, са даном 31. XII 1979. године иступио из чланства Адвокатске радне заједнице „Адвокатски биро — установа правне помоћи” и да од 1. I 1980. године води индивидуалну адвокатску канцеларију у Новом Саду, у Ул. Војвођанских бригада бр. 9.

САДРЖАЈ

Управни одбор

ПРЕДМЕТИ И ТАСИРАЊЕ

Мр Јован Милић, Кривично-Договорни одбор — 1
Мр Кривошеја Јосиф — 1

Видеомр Јосиф, Кривично-Договорни одбор — 1

ПРЕДМЕТ ПРАКСА

Мр Јосиф Милић, Кривично-Договорни одбор — 1

САОПШТЕЊА

Мр Јосиф Милић, Кривично-Договорни одбор — 1

REPORT OF THE COMMISSIONER OF THE GENERAL LAND OFFICE
FOR THE YEAR 1890
PART I. THE LAND OFFICE.
LONDON: H.M. STATIONERY OFFICE, 1891.

THE LAND OFFICE, under the direction of the Secretary of State, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

The Commission of Enquiry into the Land Revenue, which was appointed by the Secretary of State in 1888, has the honor to acknowledge the receipt of the report of the Commission of Enquiry into the Land Revenue, and to state that the same has been forwarded to the Secretary of State for his consideration.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Мр Војин Мишић, <i>Кривично дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења из користољубља по раније важећем Кривичном закону и по сада важећем Кривичном закону САПВ</i>	— — — — —	1
Радомир Јоцић, <i>Кривично дело давање лажног исказа</i>	— —	24

ПРАВНА ПРАКСА

<i>Из судства (Светозар Добросављевић)</i>	— — — — —	39
--	-----------	----

САОПШТЕЊА

<i>Из седнице Управног одбора</i>	— — — — —	43
-----------------------------------	-----------	----

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашиковић
судија Врховног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићић*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Врховног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Ријеци, *Душан Шипка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Будислав Вулетић*, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду.

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Телефон: 29—459. Годишња претплата 360.— дин. за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 35.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САНВ бр. 418—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

РО Штампарија „Будућност“, Шумадијска 12, Нови Сад

